

Opera T. I.

Orationis institutio. T. I.

Oratio prima: & uita dicitur. T. II.

Oratio secunda: & uita dicitur. T. III.

Oratio tertia: & uita dicitur. T. IV.

Oratio quarta: & uita dicitur. T. V.

Scribendi Orandiq; Modus per Ant. Mancinellum.

De iudicij officio. T. I.

De iudicij officio. T. II.

De iudicij officio. T. III.

De iudicij officio. T. IV.

De iudicij officio. T. V.

De iudicij officio. T. VI.

De iudicij officio. T. VII.

De iudicij officio. T. VIII.

De iudicij officio. T. IX.

De iudicij officio. T. X.

De iudicij officio. T. XI.

De iudicij officio. T. XII.

De iudicij officio. T. XIII.

De iudicij officio. T. XIV.

DE

TOLEDO

TOLEDO: MDCXXI.

Operis Tituli.

Orationis initium. Titulo.	i.
Epistola quid: & unde dicitur. Tit.	ii.
Epistolare officium quid. Tit.	iii.
Epistolarum genera. Tit.	iiii.
Epistolæ modus & qualitas. Tit.	v.
Littera & litteræ. Tit.	vi.
Binę litterę: duę Epistolę. Tit.	vii.
Calendę. Nonę. Idus. Tit.	viii.
Quot dies. Nonas: Idus mensis habet. Tit.	iiiiii.
De quinq; partibus artificiosę Eloquentię. Tit.	x.
De phrasi idest elocutione. Tit.	xi.
De laude & uituperatione. Tit.	xii.
De memoria. Tit.	xiii.
De pronuntiatione. Tit.	xiiii.
Discendum esse. Tit.	xv.
Studendi modus. Tit.	xvi.
Lectio qualis. Tit.	xvii.
Discipulorum officium. Tit.	xviii.
Preceptoris officium. Tit.	xix.
Preceptoris contubernium. Tit.	xx.
Vocum proprietas. Ex donato: Aulo Gellio. A sconio pedia- no. Macrobio. Rhetoricis. Ciceronis. Tusculanis q̄stionibus Vegetio de re militari. Capro. Pompeio festo. Nonio Marcel- lo. Tullio de natura deorum. Tullio de diuinatione. Lactan- tio firmiano. Tit. xxi.	

Ant. Mancinelli Veliterni Scribendi Orandiq; Modus: ad
Valerium Crispinum iureconsultum eximium: Ciuemq; Ve-
litem q̄ optimum & Generosum.

Ampridem Valeri mi disertissime Scribendi orandi
q; modum: pro tuis i me officiis: sūmaq; i meos om-
nis beniuolentia tibi dicare statueram: Aliis tamen
grauioribus occupato haectenus nulla fuit unquam occasio.
Nunc uero explicitus aliquantulum: Q uecunq; de ratione
dicendi collegeram ad te mitto patrię lumen: Es enim ad exco-
gitandū prudentissimus: ad faciendū solertissimus: natura ad-
mirabilis: idustria singularis: uerbisq; expeditus. Vnde i maxi-
mis causis uersatus patronus optimus diligensq; i illis cogno-
scendis & componendis es habitus: Sepiusq; a Senatu popu-
loq; Veliterno orator ad principes: maximumq; pontificem
electus: causam omnem ex animi sententia obtinebas. Quo
circa & honores & pecuniam & gratiam apud omnes es conse-
cutus. Consequentur eadem: ut facile datur intelligi: Laurenti-
us: Lactantius: Quintilianus: Hippolitus filii tui: Sunt enī
magna indole pueri: summoq; ingenio peracuti: Veliternisq;
omnibus q̄ gratissimi: Ad eorum igitur commoda scribendi
orandiq; modum tibi consultissime Valeri anime dimidium
meę dedico. Vale & salue cum tota prole. Datum Venetiis de
cimo nono cal. Iunias. M. cccc. Lxxxiii.

Orationis initium. Tit. i.

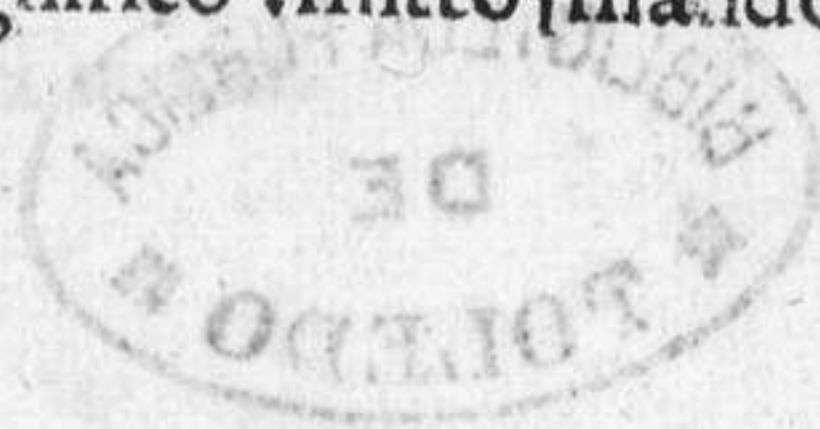
a ii

o Ris sonus ab initio oī cōfusus erat: qui tandē paula-
tim uocē discernens: res oīs suo nomine appellauit.
Mercurium aiunt apud ægyptios primum uerba in ordinem
redegisse: multisq; rebus in posuisse nomina: fuisse quoq; litte-
rarum inuētorem: iſtituiſſeq; quo honore: quibus ue ſacris co-
lerentur dii: de quibus omnibus Diodorus uolumine primo.
Athenis autem primum ſe orator extulit: primumq; etiā mo-
numentis & litteras oratio eſt cœpta mādari: quod Cicero
de claris oratoribus meminit. Uſq; Fabius Quintilianus lib.
tertio edocet: Antiphon orationem primus omnium ſcripſit.
At Laertio teſte: Socrates cū Aechine diſcipulo primus ora-
toriæ campos aperuit. Romanorum autem primus artis rhe-
torices condidit aliqua. M. Cato cenſorius. M. Antonius in-
choauit. præcipuum uero lumē: ſicut eloquētiae: ita præceptis
quoq; eius dedit unicum apud nos ſpecimen orādi docendiq;
oratorias artes. M. Tullius de quo Fabius li. tertio latius ſcri-
bit. Atq; ut Suetōius aſſerit: rhetoriæ artis facultas apud ro-
manos adeo floruit ut nonnulli ex infima fortuna in ordinem
ſenatoriū: atq; ad ſummos honores proceſſerint. Grāmaticus
præterea Rhetorice docens Rhetoris officio fingitur nō ſuo:
ut inquit Fabius libro ſecundo: ubi etiam monet grāmaticen
& rhetorice una eſſe tradendas.

Epistoła quid: & unde dicitur. Tit. ii.

e Pistoła eſt quaſi certa quædam nuntia noſtrarum re-
rū: interdū alienarū: & fida interpres mētis noſtre.
Cui quæ uolumus partim noſtro nomine: partim aliorum ab-
ſentibus ſignificare committimus. Descendit autem epistoła
a medio paracimēo: id eſt præter to perfectō uerbi huius epi-
ſtello quod eſt ſignifico: mitto i mando: iubeo. nam amittit

unum. l. in futuro: & dicitur epistelo. deinde. e. in penultima futuri mutatur in. o. in penultima paracimēi & dicitur epistola: unde nos epistolam dicimus: quam illi epistolin uocant.

Epistolare officium quid. Tit. iiii.

e Pistolare officium est de re familiari: aut de quottidiana cōuersatione aliquid scribere: & quodammodo absentes inter se presentes fieri: dum mutuo quid aut uelint aut quid gestum sit nuntiant. licet interdum confabulationis tale conuiuium doctrinæ quoq; sale cōdiatur. Ita quidem hieronymus in epistola ad Marcellam scribit:

Epistolarum genera. Tit. iiii.

e Pistolarū genera tria sunt potissima: ut Cicero ad Curionem inquit. Sed unum illud certissimum: cuius causa res ipsa inuenta est: ut certiores faceremus absentes: si quid esset: quod eos scire aut nostra aut ipsorum interesset. Alterū familiare & iocosum. Tertium seuerum & graue.

Epistolæ modus & qualitas. Tit. v.

t Exuntur epistolę quottidianis uerbis: unde & quędam etiam negligentia est diligens: ut Cicero ineminit in. li. perfecto oratore: nam ut mulieres esse dicuntur non nullæ in ornata: quasi id ipsum deceat sic humilis & subtilis oratio etiam incompta delectat. Sermo purus erit & latinus: dilucide planeq; dicetur. In dicendo enim uitium: uel maximum est ab uulgari genere orationis: atq; consuetudine cōis sensus abhorrere. Vnde & Aulus Gellius li. xiiii. c. viii. diui Augusti epistolas elegantia orationis neq; morosa neq; anxia: sed facili hercle & simplici laudat. Plinius quoq; iunior ad Thuscū ait: Et præssus sermo: purusq; ex epistolis petitur. Seneca itē ad Lucillium epistola. lx. inquit: Minus tibi accutatas a me

epistolas mitti quereris. quis. n. accurate loquitur: nisi q uult
putide loqui? Qualis sermo meus eēt: si una sederemus. aut
ambularemus: illaboratus & facilis: tales uolo esse epistolas
meas: quę nihil habeant accersitum nec fictū: sed si fieri pos-
set quid sentiam ostendere quam loqui malle. Non incher-
cule ieiuna esse & arida uolo: quę de rebus tam magnis dicen-
tur: neq; enim philosophia ingenio renuntiat Multum tamen
operę impēdi uerbis non oportet. Epistola etiam. xlv. inquit.
Sed ne epistolę modum excedam: quę non debet sinistram
manum legentis implere in alium diem hanc litem cum diale-
cticis differam. Noscendum tamen epistolam sinistram legē-
tis implere: quum longior fuerit: tunc enim & dextra & sinistra
teneri necesse est. Epistolę autem initium huiusmodi fere so-
let esse. M. Tullius Terentię salutem. Terentia Marco Tul-
lio salutem. Semper enim scribentis nomen preponitur: etiā
inferioris. Vnde & Anacharsis scytę phylosophi ad Ammo-
nem regem Epistola ita incipit. Anacharsis ammoni salutem:
de quo latius Cice. li. iiii. tuscu. Itē Rex Alexander iouis am-
monis filii olympia di matri salutem dicit: de quo Gellius.
li. xii. c. iiii. In calce uero epistolę ponetur. Vale. Cura ut uale-
as. Bene uale & me dilige. fac ualeas: meq; ames. Tu fac qđ fa-
cis: ut me ames: teq; amari a me scias: Vale. Da operā ut uale-
as: meq; ames amore illo tuo singulari. ualebis igitur: meq; ut
a puero fecisti amabis. cura te diligenter Vale: Cura mi iuli ut
ualeas: hoc mihi gratius facere nihil potes. Viue & uale. Vale ē
atq; ēt. Ponetur inde data: uel datū: inde dies & nūerus annorū
christianę salutis: ex i locis ipse unde epistola mittitur. Episto-
lę deniq; formula erit eiusmodi: Antonius Mancinellus Vale-
rio Crispino salutem. Spectata fides & amor in me tuus ege-
runt: ut tibi q̄ alteri potius scriberem: cōmendaremq; res me

as omnis & liberos. Itaq; me absente: abs sum si quidem iter die
rum nouem: oro ac obsecro illorum curam suscipias qualem
forte pro tuis de me rebus ac liberis subire uelles. Cura rem di
ligēter: nihil enim gratius mihi unq̄ efficies: Vale ac salue: Me
q; ut soles ama: Datum Venetiis decimo calendas iunias: An
no christiane salutis, M. CCC. Lxxxiii. Vbi uero litteras
obsignaueris: illius nomen ad quem litteræ ipse pferendæ sūt:
huiuscemodi uerbis extra notabitur. Valerio Crispino iurecō
sulto eximio: ciuiq; ueliterno q̄ optimo: suo ac fratri. Poteris
& te intus in calce subscribere si uolueris hoc pacto. Idem tibi
deditus: deuotusq; cliens. Caue seruator dicas: ut uulgo asso
let. Cliens enim latinum est & in hoc proprium.

Littera & littere. Tit. vi.

Littera in singulari numero significat elementum ipsum:
ut A B. Vel manum scribentis: ut ad Atticum Cicero:
Nam Alexidis manum amabam: q; tam prope accedebat ad
similitudinem tuę littere. In plurali uero epistolam: præterq̄
apud poetas: qui pro epistola uersus gratia in singulari semp̄
utuntur: ut Ouidius: Quam legis abrapta briseide littera ue
nit. Nam quod Cicero ad Celiū scribit ad se nullam litterā
Bibulum misisse: ita ait: quasi nullum uerbum misisse: quod
ut uehementer extenuaret: non dixit uerbum aut syllabam:
sed litteram. Frequentissimum igitur est littere pro epistola.

Binę littere: duę epistole. Tit. vii.

Decendum est unam epistolam duas: tres: quattuor: q̄nq;
epistolas. Vnas uero litteras binas: ternas: q̄ternas: qui
nas: senas: septenas & cætera. Nunq̄ aliter: uel rarissime: quale
eēt: Vnas binas: ternas epistolas: duas: tres: quattuor litteras.
Si tamē dicas accepi abs te binas litteras: nō subiungas q̄rum

alteri respondi per proximum tabellariū: alteri nunc respon-
deo: sed alteris: De epistola uero apertum est: ut accæpi du-
as epistolas: quarum alteri iā respondi: alteri nūc respōdebo.

Calendę. Nonę. Idus. Tit. viii.

Alendæ dicuntur a Calo: id est uoco teste Macrobio
lib. i. sat. quia solebat Romę minor pōtifex noua cō-
specta lūa plæbem uocare: ut audiret quot dies a ca-
lendis ad nonas superessent: & hoc ideo: quoniam nonarū die
oportebat populares qui in agris essent confluere in urbem: ac-
cepturos causas feriarum a rege sacrorum: sciturosq; quid eēt
eo mense faciendum. unde quidā hinc nonas estimant dictas:
quasi nouæ initium obseruationis. Velq; ab eo die semper ad
idus nouem dies putantur. Vel nonę dicuntur a non. Nullus
enim deus habuit festum in nonis. Vnde Ouidius lib. i. fasto-
rum ait. Nonarum tutela deo caret. Erāt præterea calendę om-
nes Iunoni dicatę: quia initium mensium maiores nostri ab
exortu lunę seruabant: Iure itaq; calendas iunoni addixerunt:
lunam ac iunonem eandem putātes. Vel quia luna per aerem
meat. Iuno autem aeris arbitra est: merito initia mēsium. i. ca-
lendas huic deę consecrauerunt. putant aliqui idus q; eo die
plena luna uideatur: a uidendo uidus appellatos: mox litterā
.u. detractam: ut Macrobius ait: qui etiam scribit ita: Idus uo-
camus diem: qui diuidit mēsem. Iduare enim hetrusca lingua
diuidere est. unde uidua quasi ualde idua: idest ualde diuisa.
aut uidua. i. a uiro diuisa. Erant autem idus omnes ioui tribu-
tæ & omnibus idibus ioui immolabatur a flamine.

Quot dies: Nonas: Idus: mensis habet. Tit. ix.

i. Vnius. Aprilis. September siue Nouember.

Triginta luces: reliquis tamen una supersit.

Octo & uiginti february accipit ortus.
Si biffextus erit tunc unus iungitur illis.
Prima dies mensum romanis esto calendę.
Sex nonas maius ue october iulius & mars:
Quattuor alii: tenet idus quilibet octo.
Idibus expletis quot luces quęre supersint.
Inde diem mensis primum superadde sequentis.
Habito quot dies mensis habet denominatos a nonis & idibus sicut in exemplo patebit: Subtractis nonis & idibus residui dies erunt calendę. Notandum tamen numerum in ablatiuo. Nonas autem & idus in accusatiuo poni debere: sed iter numerandum prepostero utemur ordine. Sitq; exemplo iulius cōtinens diē unum & triginta. Nonas uero sex. Dic igitur
Calendę.

Calendis iulii: uel intra calendas iulias die primo iulii.

Nonę.

Sexto nonas iulias diē. ii. iulii.

Quinto nonas iulias diē. iii.

Quarto nonas iulias diē. iiii.

Tertio nonas iulias diē. v.

Pridie nonas iulias diē. vi. Nonis iulii diē. vii.

Iam finitis nonis reliquos octo dies similiter iduum cognominacione notabimus.

Idus.

Octauo idus iulias diē octauo iulii.

Septimo idus iulias diē nono.

Sexto idus iulias diē decimo.

Quinto idus iulias diē undecimo.

Quarto idus iulias diē duodecimo.

Tertio idus iulias die. xiii.
Pridie idus iulias die. xiiii.
Idibus iuliis die decimoquinto.
Nunc reliquos iulii mensis quotquot superfuerint dies calen-
darum appellatione significabis: quæ quidem sunt futuri mē-
sis: neq; ordinis: neq; nūnerationis ratione mutata. Superfūt
deniq; dies. xvi. addendoq; primum mensis sequentis diem e-
runt. xvii. itaq; dices.

Calendæ.

Decimosextimo calendas augusti die. xvi. iulii.
Decimosexto calendas augusti die. xvii. iulii.
Decimoquinto calendas augusti die. xviii. iulii.
Decimo quarto calendas augusti die. xix. iulii.
Decimotertio calendas augusti die. xx. iulii.
Decimosecundo uel duodecimo calendas augusti die. xxi. iulii.
Decimo primo: uel undecimo calendas augusti die. xxii. iulii.
Decimo calendas augusti die. xxiii. iulii.
Nono calendas augusti die. xxiiii. iulii.
Octauo calendas augusti die. xxv. iulii.
Septimo calendas augusti die. xxvi. iulii.
Sexto calendas augusti die. xxvii. iulii.
Quinto calendas augusti die. xxviii. iulii.
Quarto calendas augusti die. xxix. iulii.
Tertio calendas augusti die. xxx. iulii.
Pridie calendas augusti die. xxxi. iulii.

De quinque partibus artificiosæ eloquentiæ. Tit. x:

q Vinq; partibus artificiosa eloquentia constat. Inuen-
tione. Dispositione. Elocutione. Memoria. Pronun-
tiatione. Est enim opus inuenire quid dicas. Inuenta dispone

te. deinde ornare uerbis. post memoriæ mandare. Tum ad extremum agere & pronuntiare cum dignitate & uenustate. Inuentio itaq; est excogitatio rerum uerarum: aut uerisimilium: quæ causam probabilem reddant. Dispositio est ordo & distributio rerum: quæ demonstrat quid quibus locis sit collocandum. Elocutio est idoneorum uerborum & sententiarum ad inuentionem accommodatio. Memoria est firma animi rerum: ac uerborum & dispositionis perceptio: Pronuntiatio est uocis: uultus: gestus: moderatio cum uenustate. Inuentio in sex partes orationis consumitur. In exordium. Narrationem. Diuisionem. Confirmationem. Confutationem. Conclusionem. Exordium est principium orationis per quod animus auditoris uel iudicis constituitur. uel apparatus ad audiendum. Narratio est rerum gestarum aut proinde ut gestarum expositio. Diuisio est perquam aperimus quod conueniat: quid in controuersia sit. & per quam exponimus quibus de rebus simus acturi. Confirmatio est nostrorum argumentorum expositio cum asseueratione. Confutatio est contrariorum locorum dissolutio. Conclusio est artificiosus terminus orationis.

De Phrasi idest Elocutione. Tit. xi.

Vintibão teste lib. viii. Quã greci Phrasin: latine dicimus elocutionē. Sed eam spectamus uerbis aut singulis: aut coniunctis. In singulis intuendum est: ut sint latina perspicua ornata: & ad id quod efficere uolumus accommodata. in cōiunctis: ut emēdata ut collocata ut figurata. Elocutiōis aut pars difficillima. Vnde & M. Antōius apud Ciceronē de oratore ait a se disertos uisos eē multos: Eloquētē uero neminē disertos satis putat dicere q̄ oportet: ornate aut di

cere proprium esse eloquentissimi. Elocutio deniq; Cicerone
autore lib. iiii. Ad herennium commoda & perfecta quæ maxi
me ad modum orationis accommodata est: tres res in se debet
habere: Elegantiā: Compositionem: Dignitatem. Elegantiā
est: quæ facit: ut unūquodq; uerbum pure & aperte dici uidea
tur: Hæc diuiditur in Latinitatem & explanationem. Latinitas
est: quæ sermonem conseruat purum ab omni uicio remotū.
Vitia in sermone: quo minus is latinus sit: duo possunt esse.
Soloecismus & Barbarismus. Explanatio est: quæ reddit & a
pertam & dilucidam orationem. Ea comparatur duabus re
bus: Usitatis uerbis & propriis. Usitata sunt ea quæ uersan
tur in sermone & consuetudine quottidiana. propria quæ eius
rei uerba sūt: aut esse possunt: de qua loquimur. Compositio
est uerborum cōstructio equabiliter perpolitā. Dignitas est:
quæ reddit ornatam orationē: uarietate distinguens.

Soloecismus

Soloecismus est inconueniens romano sermone iunctura uer
borum: contra regulam artis grāmaticę posita: ut Diomedes
scribit. fit autem modis generalibus quattuordecim. Immu
tatione generum: ut dicendo purpurea narcissus: propurple
us narcissus. Immutatione casuum: dicēdo Urbem quam sta
tuo uestra est: pro urbs. Immutatiōe numerorum: ut pars in
frustra secant pro secat. Immutatiōe personarum: ut Danai q
parēt atridis. quam primum arma sumite: p q paretis Immu
tatiōe temporum: Vt nec ueni nisi fata locum: sedemq; dedis
sent: p nec uenissē. Per qualitates uel significationes uerborū:
ut expoliantur eos. & corpora nuda relinquunt. Per modos
uerborū: At rutulo regi ducibusq; ea mira uideri: p uidebātur
Per aduerbia localia: ut itus eo intro sū pro itus sum: eo itro.

Per præpositiones quum alia pro alia ponitur : ut sub lucem
ibant: pro ante lucem Per gradus: ut bonus aut melior omni
um pro optimus: uel econuerso. Per coniunctiones: ut subie
ctisq; urere flammis: pro ue. Per geminationem abnuendi: ut
nihil nunq̄ peccaui: Cum dici debeat. Nunq̄ uel nihil unq̄ pec
caui: Per accentus ut si quis pronuntiaret sine accētū in fine po
ne. falso: Vna: quę quidem differentię causa in ultimo accen
tum habent. Vt priscianus admonuit. Per ordinis immutatio
nem Vt: Autem fieri non debet : pro fieri autem non debet.
Sunt & qui putent ait Diomedes: Soloecismum esse: si demō
strantes uirum: hanc dicamus. aut foeminam: hunc. Aut iter
roganti quo pergamus: respondeatur Romę. Aut unum salu
tantes: Saluete dicamus. Cum utiq; præcedens demōstratio:
interrogatio: uel salutatio: uim conceptę orationis contineāt.
Soloecismus autem est ī prosa: In poemate enim Schema di
citur. i. figura siue cultus.

Barbarismus.

Barbarismus ē contra romani sermonis legem: aut scripta aut
pronuntiata uitiosa dictio. fit enim in una parte orationis tan
tum. Sed id uitium in soluta oratione nomen suum optinet:
dicitur enim Barbarismus idest dissonans : apud poetas autē
Metaplasmus uocatur idest transformatio. Quintilianus itē
libro primo docet Barbarismum esse unius uerbi uitium. Fit
deniq; duobus modis: Scripto & pronuntiatione: & hoc qua
drifariam. Adiectione: Detractione mutatione. Transmuta
tione litterę syllabę. Tpis adiectione litterę fit Barbarismus:
ut reliqas danaum: p reliquias. Syllabę: ut mauors p mars.
Tetuli p tuli. alituum: p alitum. Temporis: ut Italiam fato
profugas: ubi prima syllaba cum corripī debeat: producitur.

Detractione litteræ fit barbarismus: ut infantibus pro infantibus. Syllabæ: ut salmentum pro salsamentum. Temporis ut lib. viii. æn. feruere leucatem auroq; effulgere fluctus. Mutatione litteræ fit Barbarismus ut olli pro illi: asuenio pro aduenio. Syllabæ ut pernuces pro pernices. Temporis: ut feruere leucaten: Vnius obnoxam. Transmutatione litteræ fit Barbarismus ut lerigio: pro religio. Tymbre pro tymbre. Temporis ut philosophia penultima correpta: & domina dominus producta penultima.

Ambiguitas

Vitanda imprimis Ambiguitas (teste Fabio li. viii.) quæ incertum intellectum facit: ut Chremetem audiui percussisse Demeam.

Perspiciuitas siue Claritas.

Nobis prima sit uirtus perspicuitatis: propria uerba. rectus ordo. non in longum dilata conclusio. nihil denique desit: neque superfluat. Ita sermo & doctis probabilis: & planus imperitis erit. Magna uirtus est: res de quibus loquimur: clare atque ut cerni uideantur enuntiare. Ut: Constitit in digitos ex templo arrectus uterque. Et in descriptione conuiuii luxuriosi: Videbar uidere alios intrantes: alios uero exeuntes: quosdam ex uino uacillantes: quosdam hesternâ potatione obscitantes. humus erat immunda: lutulenta uino coronis languidulis & spinis cooperta piscium. Quid plus uideret: qui interesset? Contingit eadem Claritas ex accidentibus: ut & trepidæ matres presere ad pectora natos.

Obscuritas.

Pessima sunt quæ uerbis aperta occultos sensus habent. fit et obscuritas uerbis ab usu remotis: ut si commentarios quis pontificum: & uetustissima foedera: & exoletos scrutatus autores: id

ipsū petat ex iis quæ inde contraxerit: quod nō intelligatur. hinc enim aliqui famam cruditionis affectāt: ut quedā soli scire uideātur. Atqui Cicero satis aperte præceperat: in dicendo uitiū uel maximum esse ab uulgari genere orationis: atq; consuetudine cōmunis sensus abhorrere. Scripserat & C. Cæsar ut tanq̃ scopulū sic fugias inauditū atq; insolens uerbū. hinc phaurinus phūs adolescētī ueterū uerborū cupidissimo ait (ut Gellius refert) *Viue morib; præteritis loquere uerbis præsetibus.*

Verbum humile & sublime.

Sicut in oratione nitida notabile humiliter uerbum: & uelut macula: ita in sermone tenui sublime nitidumq; discordat. fitq; corruptum: quia in plano tumet.

Macrologia.

Vitanda macrologia: idest lōgior q̃ oportet sermo: ut apud Liuiū legati nō impetrata pace retro domū unde uenerāt abierunt.

Periphrasis.

Sed huic uicina periphrasis habetur. i. circuitus eloquēdi: uel circumlocutio. Fit enim quum id quod uno aut paucioribus uerbis dici potest pluribus explicatur: ut illud: ouium teneros depellere foetus idest agnos.

Pleonasmus.

Est & pleonasmus uitium: quum superuacuis uerbis oratio oneratur: ut ego oculis meis uidi.

Corrupta oratio.

Corrupta oratio in uerbis maxime impropriis redundātib; comprehensione obscura cōpositione fracta uocum similium aut ambiguarum puerili captatione consistit.

De Compositione & Aurium iudicio.

Compositio quidē uerborum nō ex anxio labore uēit sed usu

atq; exercitatione perpetua: quæ magis fluat de ea auribus iudicetur: quæ uelut arbitræ compositionis eē debent: ut Diomedes ait. Quod item Gellius asserit: ubi ait. M. Tullium in oratione pro Pompeio: Explicauit maluisse dicere quæ explicuit: dixit enim: Sed consilii celeritate explicauit. Nam si explicuit dixisset: imperfecto & debili numero uerborū sonus clauderetur. Aures deniq; (ut Fabius scribit) plēa sentiunt: parū expleta considerant: fragorosis offenduntur, leuibus mulcentur, contortis excitantur stabilia probāt clauda depræhendunt, redundantia ac nimia fastidiunt. Compositio itaq; debet esse honesta: iucunda: uaria. In omni porro compositione tria sūt necessaria teste Fabio li. nono. Ordo. Iūctura. Numerus.

Ordo.

Ordo cōpositio ē uerborum aptis & accōmodatis locis. Ordinis igitur obseruatio in uerbis est singulis & contextis. Singula sunt quæ A syntheta uocantur: idest sine compositione: ut Cæsar's illud deuictō fugatoq; pharnace. Vēi. Vidi. Vici. de quo Apianus li. ii. Et illud: Amicus: familiaris: necessarius tibi sum. In iis autem cauendum ne decrescat oratio: & fortiori subiungatur aliquid infirmius: ut sacrilego fur: aut latroni petulans augeri. n. debent sententiæ & insurgere: Ut quod sequitur magis eo sit: quod antecedit: ut nobilis egregius. magnificus. illustris. Crudelis. in māis. fur & sacrilegus. Cōtexta autem eiusmōi: Cum iustitiā esse illā apertissime cōstet ex qua & oppida & ciuitates & prouinciæ & regna atq; imperia gubernantur: conseruanturq;: & amplificantur: omnem cogitationem & diligentiam: actiones fortunaq; nostras nos deniq; totos libēter exponere debemus: ut ea ipsa iuris æq̄tas diligenter excolatur. Est & alius naturalis Ordo: ut uiros ac fœminas: diem ac noctem:

noctem: ortum & occasum dicas potius q̄ retrosum. Item pa-
ter genuit: nutriuit: in repub. collocavit. Quædam ordine p-
mutato fiunt superuacua: ut Castor & Pollux fratres gemini
cum finitimis bellum gerebant: nam si præcesserint gemini fra-
tres addere non est necesse. Terentius tamen in andria inquit:
Si te in germani fratris dilexi loco.

Verbum in fine.

Verbo sensum claudere multo si compositio patiatur opti-
mū ē in uerbis. n. sermonis uis inest. & si id asperū erit: cedat
oratio numeris.

Actūs. Rectus. Verbū.

Locādæ sunt ptes iudicio auriū quoquo loco: hinc ipsa oratio
nō solū formāda electione sed cōstructione uerborum: ut pri-
mo de ora. hētur. Itaq; dicēdo: Scipio aphricanus deleuit Car-
thaginē: cultius uerso ordie dicetur: Carthaginē Scipio aphri-
canus deleuit. Debes igitur accusatiuum præponere: inde Re-
ctum: postea uerbum: si aures id patientur

Gtī. Dtī. Abltī in principio.

Gtī Dtī: Abltī initio clausulæ ponētur. Exēplū ē. Epistolarū
genera multa eē non ignoras. Domi filius nuptias compara-
bat. Tibi patrimonium dii fortunent. Fabio uiro optimo: &
homine doctissimo familiarissime utor. In prælio mortē pa-
ter appetebat.

Adiectiuum ante substātiuum.

Adiectiuum nomē substātiuum præcedat: ut optima uirtus:
diuinum ingenium.

Pronoia post substātiua

Pronoia substātiuis ut plurimū post ponantur: ut patria no-
stra: filius tuus: litteræ meæ.

Præpositiones.

Præpositiones inter substantiua & adiectiua inseruntur: ut fe-
race in agro: Ornatissimo in loco. Ceteris in rebus. hāc ob cau-
sam. Iustis de causis.

Interpositio dicens.

Vsurpāus & alia hoc mō. Mea in istū beneficia cognoscitis.
Maxima in rēp. diligētia. Sūma in hospites liberalitas.

Præpositiones Coniunctionesq; detractæ.

Detractæ autē præpositiones: coniunctionesq; etiam aliquid obscuritatis asserūt: & si gratiam augēt: ut & Suetonius scribit. Itaq; augustus ut animi sensum quam aptissime exprimeret: nec præpositiones uerbis addere. nec coniunctiōes sæpius iterare dubitauit. hac autem ī re Seruius Sulpitius erit exēplo quum ait: post me erat ægina: ante megara. dextra pyreus. sinistra corinthus.

Ad uerbia.

Ad uerbia prope uerbum frequētius poni decet: hinc. M. Tullius ad cælium ait: fabio uiro optimo & homine doctissimo familiarissime utor.

Genitiui inter alios casus.

Inter alios casus genitiui apte ponuntur: ut oīa reipu. iura: Immania sceleratorum hominum flagitia.

Casus alii inter genitiuos.

Inter genitiuos alii casus ornant orationem: ut huius claritudo uiri. huius quirites auctoritas loci.

Rectus inter accusatiuos.

Rectus inter accusatiuos ornat etiam orationem: ut hunc tu hominem appellas? Illum ego inertem odi.

Negatiua dictio in fine.

Negatiua dictio eleganter in fine orationis locatur: ut Cicero nis illud ostendit: Tāquā ulysses cognosces tuorum neminē: Dic item: Scipione clariorem iuenies nullum. Tuo in me animo gratius est nihil.

De Iunctura.

Iunctura est in uerbis incisus membris Periodis: Connexa igitur series tris habet formas. Incisa: quæ cōmata dicuntur. Mē-

bra quę cola. Periodon quę est uel ambitus: uel circumductū: uel continuatio: uel conclusio. Comma est sensus non expleto numero conclusus: plerumq; pars membri: ut domus tibi deerat: at habebas. pecūia superabat: at egebas. Fit at & singulis uerbis incisū diximus: testes dare uoluimus. Incisū ē diximus. Mēbrū uero ē sēsus numeris cōclusus. Itaq; fere incisa & mēbra mixta sūt: & cōclusionē utiq; desiderāt: hęc oīa Fabius libro nono. Diomedes uero iqt: Cōma ē iūcturę finito ut Et si uereor iudices: ecce unū cōma: ne turpe sit p fortissimo uiro dicere: iam factum est colon idest membrorum quod intellectu i sensum prębet. sed adhuc pendet oratio deinde sic ex pluribus incisis membrisq; fit periodos: idest extrema sententię clausula. Periodos autem longior esse non debet quam ut uno spiritu proferatur.

Ca Ca: Q ui Q ui. Le Le.

Cōmissa inter se uerba duo ex ultima fine prioris ac prima sequētis syllaba: turpe qdsonat ut cęca caligo. dorica castra. Reliqui qui rites. Ille legit. Amor mortalis.

Luce lucebat. Natam natam.

Videndū etiā ne syllabę uerbi prioris ultimę sint primę sequētis: ut Ciceronis illud in somnio Scipionis: luce lucebat aliena. & in carmine: O fortunatā natā me consule romā. Et illud Seruū Sulpitii. Decreui breui ad te perscribere.

Vocalium concursus.

Creber uocalium concursus: quum accidit hiat & intersistit & laborat oratio: ut ibi: Ego omni officio ac potius pietate erga te cęteris satisfacio oībus. Et ibi: Egredere a domo aliena Antoni.

Eiusdem litterę assiduitas.

Vitanda est eiudem littere nimia assiduitas: ut illud Ennii: O

tite tute tati tibi tanta tyrannide tulisti. Item: Machina multa
minax minatur maxima muris. Item Cassius curans custodi-
re cōmunem ciuitatem: & cæteri de re cętera certantes Cęsarē
ceperunt. Eiusdem uerbi assiduitas.

Eiusdem quoq; uerbi assiduitas nimia fugienda est: ut illud:
Nā cuius rōnis ratio nō cōstat: ei rōni ratio nō ē fidē adhibere.

Consonantes asperiores.

Consonantes asperiores incōmissura uerborū rixantur: ut sex-
tus roscius. Ars studiosorum. Error romuli:

S. cum. X.

S. ultimę cum. X. p̄xima stridor est uastus: ut fluuius Xan-
tus. Deceptus Xerxes. Item si post. X. sequatur. S. ut nix soli-
ta. Et si. X. alteri occurat: ut rex Xerxes. Dux Xāthippus. uir-
tutis lux Xenophō. In. S. desinentia.

Plurimę quoq; dictiones in. S. terminatę non bene conueni-
unt: ut illud: Gignis nobis nouas p̄ceptiones. Itaq; gignis
noua p̄cepta nobis erit suauius.

Monosyllaba.

Monosyllaba si plura sunt male continuabuntur: ut Horatii
Illud satyra prima. An ni id fit. Et Terentii in Eu. Et cum eo
clā tu te subduxisti mihi. Disyllaba.

Breuium quoq; idest disyllaborum uerborum ac nominū ui-
tanda continuatio: ut sed iese ipsos fontes esse dicant: & illud:
Necesse est eius rei summus artifex sit.

Pentasyllaba.

Ediuerso item longorum. i. pentasyllaborū: afferūt. n. quādā
dicendi tarditatem: ut imperiorum intelligentia.

Similiter cadentia.

Illā quoq; uitia sunt eiusdem loci: si cadentia similiter & simi-

liter desinentia & eodē mō declinata multa iungātur. Et Ennii illud: Mœrētes: flētes: lachrymātes ac miserātes. Et illud: fortunatorū impatorū: optimorūq; rectorū uirtus magis q̄ fortuna laudatur. Item eos reduci q̄ relinq; temni q̄ deserī malui.

Longa in fine.

Vitetur item ne pluriū syllabarū uerbis utamur ī fine: ut si dices: Fecisti cōtra Quintiliani praecepta & institutiones. Praecepta enim aptius postremo loco posueris.

Versus in oratione.

Versum in oratione fieri multo foedissimum est totum: sed ē in parte deforme: utiq; si pars posterior in clausula deprehendatur: ut illud Bruti: quanq; sciunt: constituunt placuisse cato ni. Aut uersus prior in ingressu: ut Liuius: Facturus ne operæ precium sim. hexametri enim exordio coepit:

Longa uel breuia in principio.

Optime incipitur a longis: recte aliquando a breuibus: ut animaduerti Brute. Maxime autem de praedictis omnibus iudicant aures.

Ex. Ab. A. Abs:

Vtq; Diomedes ait. Ex & Ab praepositiones: si sequens uerbū auocali incipiat: integre efferuntur: ut ex oppido: ab illo. Si tamen consonantes sequuntur: extremam litteram perdunt: ut eforo. a marco. Similiter si uocalis sequatur consonantis loco posita: ut a iunone: euirtute: e uino. Priscianus autem libro xiiii. scribit. Ab & ex in appositione uocali quidem sequente semper praeponi: ut ab illo. ex illo. Consonante raro: & tunc si nulla asperitas uocis prohibeat: ut lib. ii. aene. Ex quo me diuum pater atq; hominum rex. At li. i. de. xii. carminibus inquit: A quidem uel abs uocali sequente non ponimus. Ab ue

ro non solum uocalibus sequentibus: sed etiam consonantibus
quibusdam non male sonantibus antecedente ab: ut abduco
abdo: hæc ille. licet igitur etiam dicere ab duce: ab domo. Se-
pe deniq; reperitur ab consonante sequenti preposita: quod la-
tius in lima ualiensio ostendimus: ubi Laurētius docet ab cū
duabus liquidis & cum. l. quando fit consonans adiungi sole-
re: ut ab lege: ab legatis: ab litteris: ab rege: ab ioue. Abs etiā
ante. q. in appositione ponitur: ut abs quolibet. Ante. c. autē
uel. t. in compositione: ut abscondo: abstraho abstineo. dici-
tur item abs te: abs tito.

Ex theatro. A theatro.

Præterea ut quibusdam uidetur: non idem est. Ex theatro ueni-
re: & a theatro. Ex theatro se uenire dicit: q. ex ipso uenit thea-
tro. Qui uero dixit a theatro: non ex ipso theatro sed a loco
qui proximus est theatro.

Ad forum & in forum ire.

Ad etiam præsitio & in non unum idemq; significant. nam in
forum ire est in ipsum forum intrare. Ad forum ire in locum
foro proximum: ut in tribunal & a tribunal uenire non unum
est. Ad tribunal enim uenit litigator. In tribunal uero præ-
tor aut iudex.

De Numeris. id est modula-

tione & consonantia ornata orationis.

Nunc de Numeris: hoc est Rhythmis: qui sine certo fine mo-
derantur: & tamen rationabiliter ordinatis pedibus currunt:
dicendum uidetur. Nam ueteres: ut scribit Cicero li. iii. de ora-
tore: In soluta oratione numeros quosdam nobis esse adhibē-
dos putauerunt. Idq; princeps Isocrates instituisse fertur: ut i-
conditam antiquorum dicendi consuetudinem: delectationis
atq; aurium causa numeris abstringeret. Versus autem in ora-

tione si efficitur coniunctione uerborum uitium est: & tamen etiam coniunctionem sicuti uersum numerose sedere & quadrate & perficere uolumus. In oratione enim prima pauci cernunt: postrema plurimi. Rhythmus autem est modulata imago uersus: cum habeat pedum: temporumque iuncturam cum lenitate: Metrum certa qualitate ac numero syllabarum temporumque finitur: certisque pedibus consistit: ac clauditur. Rhythmus temporum ac syllabarum pedumque congruentia in infinitum multiplicatur ac profluit: ut Diome. ait.

De Dignitate.

Dignitas est quae reddit orationem uarietate distinguens. debet. n. tractatio uaria esse: ne qui audiunt defatigentur similitudinis satietate. Reficit autem animos ac reparat uarietas ipsa. haec in uerborum & sententiarum exornationem diuiditur. Uerborum exornatio est: quum ad ipsum sermonem propria: perspicua: ornata: idonea: electaque uerba accommodantur. Abiecta atque obsoleta tolluntur. Sententiarum exornatio est: quae non in uerbis: sed in ipsis rebus quandam habet dignitatem. Est. n. Sententia oratio sumpta de uita generalis pronuntiationem habens: breuiter hortans rem aliquam uel dehortans: uel demonstrans: quale sit aliquid. Hortans quidem huiusmodi: erit optima uiuendi ratio eligenda: eam iucundam consuetudo reddet. Item omnes bene uiuendi rationes in uirtute sunt collocandae: prope sola uirtus in sua potestate est. Item: hi sapienter faciunt: qui adolescentes maxime castigant. Dehortans uero talis. Non oportet totam noctem dormire consultorem. Item: Heu nihil inuitis fas quoniam fidere diuis. Demonstrans autem: ut obsequium amicos ueritas odium parit. Sententias denique interponi raro conuenit. ut rei actores non uiuendi preceptores uideamur esse: quum ita interponen

tur multū afferent ornamenti. De exornationibus at̄ quas colores ē̄t appellāt libro quarto ad herēniū Cicero latissime docuit: ibi ergo inspiciendæ.

De laude & Vituperatione. Ti. xii.

Aus ē̄ expositio: āplificatioq; bonorum quæ alicui
I accidunt personę uel communiter uel priuatim. Cōmuniter: ut laus hominis. Priuatim: ut laus Socratis: Laudāus tamē etiā res: ut iustitiā: ut muta animalia. Nec non etiā arbores & semina & mōtes & fluuios & similia. Sciē dūq; q; demonstratiuū genus diuiditur in laudem & uitupationem, quibus at̄ ex rebus laudē cōstituerimus ex contrariis rebus erit uitupatio cōpanda. Loca uero laudis uel uitupationis poterunt esse rerum externarum. Corporis: & Animi.

Deorum laus.

In deis autem generaliter primum maiestatem ipsius eorum naturæ uenerabimur: deinde proprie uim cuiusq; & inuenta, q̄ utile aliquid hominibus attulerunt. Vis ostēditur: ut in Ioue regēdorū oīum. In Marte belli. In Neptūo maris. In uēta ut artiū ī Minerua. In Mercurio litterarū. Medicie appollie. Cere frugū. Libero uini. Tū si q̄ ab his acta uetustas tradidit cōmemoranda Addū etiam diis honorē parentes: ut si quis sit filius iouis Progenies quoq;: ut Apollo ac diana Latonę.

Hominum laus.

Magis ē̄ uaria laus hominis: nā primū diuiditur in tpa: quod q; ante eos fuit: quoq; ipsi uixerūt. Ante hominem patria: parentes maioresq; erunt. Illa quoq; ex eo q; ante ipsum fuit tempore trahētur: quę responsis uel auguriis futuram claritatem promiserunt: ut eum qui ex Thetide natus esset maiorem patre suo futurum cecinisse dicuntur oracula.

Rerum externarum sunt ea: quæ calu aut fortuna secūda: aut ad uersa accidere possunt: ut Gens. Ciuitas. Genus. Educatio Diuitiæ. Potestas. Gloriæ. Amicitie. & quæ huiusmodi sunt: & ea quæ his sunt contraria.

Corporis sunt ea: quæ natura corpori attribuit commoda. Velocitas. Vires. Dignitas. Valitudo. & quæ contraria sunt: Animi sunt ea: quæ consilio & cogitatione nostra constant. Prudentia. Iustitia. Fortitudo. Modestia & quæ contraria sunt.

Ab Externis laus.

Ab externis rebus: Gens in laude: ut latinus græcus. Ciuitas: ut uenetus romanus atheniensis. Genus in laude: quibus maioribus natus sit. Si bono genere: parem aut excelsiorem fuisse dicemus. Debemus quoque omnes progenitores insignes ad eum usque quem laudatum uolumus memorare: & in singulis clarum aliquid summatim apponere. Si humili genere: ipsum in suis: non in maiorum uirtutibus habuisse presidium. In uitupatione: si bono genere: dedecori maioribus fuisse ostendimus: nam quosdam claritas ipsa notiores circa uitia & inuisos magis fecit. Si malo: dicemus etiam maioribus suis detrimento fuisse. Debemus autem in uituperationibus fere cunctis ironia uti: & in his aduersarium deridere: quibus ille maxime exultat. Educatio in laude: quæ bene honesteque in bonis disciplinis educatus tota pueritia fuerit: ut achilles apud chironem. In uitupatione contra: inde seretraxisse apte narrabimus. Deinde sequitur uictus: ut in achille quæ medullis leonum pastus est. quæ parce modesteque uixerit: ut Socrates qui adeo parco temperatoque uictu utebatur: ut cum athenas lues sepe numero uastaret solus ipse nunquam ægrotauerit. Præterea in diuitiis qualis: aut in paupertate cuiusmodi fuerit. Quemadmodum habuerit in po

testatibus gerendis animum: Quæ gloria: quæ amicitia: & quid fortiter in inimicitias gerendis fecerit. Cuius causa susceperit inimicitias. Qua fide: beniuolentia officio gesserit amicitias. Si interierit: cuiusmodi mors fuerit: & qua causa: an pro patria pugnans obierit. Cuiusmodi res mortem eius sit consecuta. Si certamina in eius honorem sunt celebrata: quomodo Patroclo ab achille & anchise: ab ænea. Vel ignominia consecuta sit: ut Melio: cuius domus solo equata.

A Corporis commodis laus.

A Corporis commodis: A natura in laude: si sit dignitas atque forma: laudi fuisse eam: non quemadmodum ceteris infamiae atque dedecori dicemus. Si uires atque uelocitas egregia: honestis hæc exercitationibus & industriis comparata. Si ualitudo perpetua: diligentia & temperantia cupiditatum. Vnde Cyrus apud Xenophontem inquit: primum equidem operando: ne unquam saturer. id enim difficile est: & graue. Dein uero per laborem immissa consumo: ita enim mihi uideor & perseuerantius bene ualere & robustior effici. In uituperatione: si erunt hæc corporis commoda: male his usum dicemus: quæ casu & natura tanquam quilibet gladiator habuerit. Sin minus erunt: præter formam omnia ipsius culpa & intemperantia fuisse dicemus.

Ab animo laus.

Ad omnes autem res: quibus animus hominis maxime consideratur: illæ sane quattuor animi uirtutes erunt accommodandæ. ut si laudabimus aliud quidem iuste aliud fortiter. aliud honeste aliud prudenter factum esse dicamus. Si uituperabimus aliud iniuste: aliud ignaue aliud immodeste aliud stulte factum esse dicemus. Notandum denique est non necesse esse nos omnis has partes in laudem aut uituperationem transferre:

propterea q̄ sepe non incidunt: aut ita tenuiter ut non sint ne-
cessariae. laudabis item a professionibus & disciplina. i. quod
officium professus est: philosophicum uel rhetoricum uel
militare. laudabis quoq; a gestis: ut militarem uitam degens
quid in ea gesserit. Laudandum in quibusdam: q̄ immortalitatem
uirtute sint consecuti. Aetatis autem gradus gestorum
q̄ rerum ordinem sequi speciosius est. Ut in primis annis lau-
detur idoles & pudicitia. In adolescētia uero mores. studia di-
scipline. Post hoc operū .i. factorū dictorūq; cōtextus. Et scia-
mus gratiora esse audientibus: quę solus quis aut primus: aut
certe cum paucis fecisse dicetur. Afferunt laudem liberi paren-
tibus: Vrbes conditoribus: leges latoribus: Inuentoribus ar-
tes. nec nō istituta quoq; autoribus: ut a Nūa traditū deos co-
lere. Qui omnis etiam in uituperatione ordo constabit tantū
in diuersum. Et quia sit quędam uirtutibus aut uitiis uicini-
as: utendum proxima deriuatione uerborum præcipiunt: ut p-
temerario fortem. pro prodigo liberalem. pro auaro parcum
uocemus.

Funeris oratio.

Funeris autem oratio defunctos satis laudet: superstites be-
nigne moneat. Filios eorum fratresq; ad uirtutis ipsorum imi-
tationem hortetur: Parentes uero & maiores alios siqui super-
sunt consoletur. Ante omnia generosam illorum stirpē laude-
mus. Deinde educationem & disciplinam. Postremo narre-
mus ita ab eis fuisse res gestas: ut maxime decebat eos: qui es-
sent ex talibus oriundi: funebres autem conciones tristes: ac
summissę erunt.

Comparationes in laude.

Maximam uero occasionem i huiusmodi orationibus suppe-

ditant comparationes: quas quidē pones quo in loco tempus admoneat. oportet enim & ceterorū iuuenum uel uirorū præ clara facinora colligendo conferre: & huius quem laudas longe illis maiora esse ostendere. Illorum quidem quæ mīma sūt: huius autem quæ maxima sunt enarrando.

Procedentes igitur per loca laudationis cōparamus & urbē urbi: & genus generi: & uictū uictui: & p̄fessionē p̄fessionibus: & gesta gestis: & eaquæ accidunt extrinsecus: & diuersos mortis modos: & quæ ea sunt consecuta.

Mutorum animalium laus.

Muta quoq; animalia & ab loco in quo nascuntur laudantur & a diis in quorum sunt tutela: ut columba ueneri: equus Neptuno dicitur esse consecratus.

Rerum laudes.

Res autē laudē ab inuētoribus accipiūt: ut uenationē diana inuenit. Arbores & a loco in quo gignuntur: & ab deo in cuius sunt tutela laudātur: ut oliua mīneruē: laurus apollinis.

Urbium laus.

Laudantur autē urbes similiter atq; homines: nā pro parente ē conditor: & multum auctoritatis affert uetustas. Illa propria quæ ex loci positione ac munitione sunt. In quibus speciem ac utilitatem intuemur. Species maritimis planis amœnis. Utilitas salubribus fertilibus erit. Ciuitati præterea cōmodo talia quædam sunt: Concordia. uires. ad bellum pecunię & prouentū copię. sociorum uirtus atq; multitudo: quæ uero his contraria sunt: Inutilia.

Operum laus.

Laus etiam operum est: in quibus honor. utilitas. pulchritudo. auctor spectari solet. Honor: ut in templis: Utilitas: i muris. pulchritudo uel autor utrobique est.

De memoria. Tit. xiii.

m Emoria est firma animi rerum uerborū dispositōis perceptio: cuius facultatem fouet exercitatio lectio nis & iteratio atq; repetitio frequens. Memoriae uir tus est duplex: facile percipere & fideliter cōtinere. Est autē pru dentię pars memoria: Nam prudentię: quę est rerum bonarū & malarum scientia. Partes sunt: Memoria. Intelligentia. Pro uidentia. Memoria est per quam animus repetit illa quę fue runt. Intelligentia est: per quam animus ea perspicit: quę sūt. Prouidentia uero est: per quam futurum aliquid uidetur an te q̄ factū est: quę omnia Cicero lib. ii. rhe. scribit. Sunt autē duę memorię: altera naturalis: altera artificiosa. Naturalis est ea: quę nostris animis insita est: & sine multa cogitatiōe nata.

Artificiosa uero ea: quam confirmat inductio quædam & ra tio præceptionis. De memoria Cicero lib. i. de oratore sic ait: Quid dicam de thesauro rerum memoria: quę nisi custos in uentis cogitatisq; uerbis & rebus adhibeatur: intelligimus om nia: etiam si præclarissima fuerint: in oratore peritura. Et ut Fa bius lib. xi. docet. Omnis disciplina memoria constat: frustra q; docemur: si quicquid audimus præterfluat. Simonides chi us (ut M. Tullius lib. ii. de oratore meminit) primus artem memorię protulit. dicunt enim cum cœnaret Cranone in thas salia Simonidis apud Scopam fortunatum hominem & no bilem: cecinissetq; id carnem: quod in eum scripsisset: in quo multa ornandi causa poetarum more in Castorem & Pollucē fuissent: nimis illum sordide Simonidi dixisse: se dimidium eius ei quod pactus esset pro illo carmine daturum: reliquum a suis tyndaris: quos æque laudasset: peteret: si ei uideretur. Paulopost esse ferunt nuntiatum Simonidi ut prodiret. Iuue

nes stare ad ianuam duos quosdam: qui eum magnopere uocarent. surrexisse illum ipsum: prodiisse: uidisse neminem. hoc in erim spatio conclaue illud ubi epularetur Scopas concidisse ea ruina ipsum oppressum cum suis interiisse: quos cum humare uellēt sui: nec possent obtritos internofcere ullo modo. Simonides dicitur ex eo q̄ meminisset: quo eorum loco quisq; cubuisset: demōstratorem uniuscuiusq; sepeliēdi fuisse: hac tum re admonitus inuenisse fertur ordinem esse maxime qui memoriæ lumen afferret. Nam qui recte diuiserit nunq̄ poterit in rerum ordine errare. Itaq; his qui hanc partem ingenii exercent: locos esse capiendos: & ea quę maxime memoria tenere uelint effingen da animo: atq; in iis locis collocanda sic fore: ut ordinē rerum locorum ordo seruaret. Res autem ipsas rerum effigies notaret: atq; ut locis pro cęra seu carta: Simulacris pro litteris uteremur. Constat igitur artificiosa memoria ex iocis & imaginibus. Locos appellamus eos: qui natura aut manu sunt absoluti: ut edes. inter colūnia. angulum. fornicē: & alia quę his similia sunt. Imagines sunt formę quędam: & notę & simulacra eius rei: quam meminisse uolumus: quod genus leonis aquilę memoriā si uolemus habere: imagines eorum certis in locis collocare nos oportebit. Animaduertendumq; est q̄ neq; tam acri memoria ullus est ut non dispositis notariscq; rebus ordinem uerborum atq; sententiarum completatur. Neq; uero tam hebeti: ut nihil a consuetudine & exercitatione adiuuetur. Industria enim studio. labore. diligentia firmatur memoria. Nunq̄ sit igitur quin aliquid memorię tradere uelimus. In oratore quippe: ut. M. Tullius lib. i. de oratore scribit: Acumen dialecticorum: sententiā philosophorum: uerba prope poetarum, Memoria iurisconsultorum. uox tra

gædorum: gestus pene summorum actorum est requirendus:
Ceterum quoniam ediscenti scribentiq; plurimum cōfert bo-
na ualitudo: temperatusq; cibus: nam ne mente quidem recte
uti possumus multo cibo & potione completi: memoriaq; hu-
midis & frigidis non parum offenditur: Corpus ipsum super-
fluitatibus careat: hinc die quoq; fiat egestio. Vina præterea ma-
gna fugiantur. hominis enim mentem mutant: furoremq; gi-
gnunt: rerūq; omnium obliuionem & mortē memoriæ. ut la-
tius Plinius l. b. xiiii. scribit. Proderit autem diebus aliquot ui-
no abstinere: & aqua potius Saccari uti. Vnde Plato lib. ii. de
legibus ita scribit. Sed multo magis q̄ cretensium lacedæmo-
niorūq; usum Carthaginensium legem probarem. ut nunq̄ in
castris quis q̄ gustare uinū audeat: sed toto illo tempore aqua
bibatur: & in ciuitate nūq̄ uini usum seruo uel seruæ concede-
rem. Sed nec magistratibus toto eo tempore: quo magistratu
funguntur gubernatores etiam atq; iudices munus suum subi-
tuos a uino penitus prohiberem. Deliberaturos quoq; de re-
bus non nō omnino negligendis: Ac nulli penitus interdium ui-
num concederem: nisi exercitationis corporeæ: morborūq; cau-
sa hoc potū opus fuerit. neq; etiam nocte uiro uel mulieri quā-
do liberis operam dare uolunt. plura etiam referri possent: in
quibus homines legis rectæ mētisq; cōpotes uino abstinerēt:
hæc Plato & Gellius lib. x. c. xiiii. refert Romulū ad cœnā uo-
catum ibi non multum bibisse: quia postridie negocium habe-
ret. Apuleiusq; lib. iiii. oridorū scribit: Sapientis uiri sup mē
sam celebre dictū eē: primā craterā ad secundā ptinere: an ad
hilaritatem. Tertiam ad uoluptatem. Quartā ad insaniam.

De pronuntiatione Tit. xiiii.

Pronuntiatio: quæ a. M. Tullio Actio dicitur est uo

eis. uultus. gestus. moderatio temperantia ue cum uenustate:
id est decoro. dignitate. gratia & uenere Diuiditur igitur pro-
nuntiatio in uocis figuram & corporis motum. Altera uero
aures: alter oculos mouet: per quos duos sensus omnis ad ani-
mum penetrat affectus. Actio autem (ut Cicero li. iii. de ora-
tore inquit) in dicendo una dominatur: sine hac sumus orator
esse in numero nullo potest. Mediocris hac instructus sum-
mos sæpe superat: huic primum locum dedisse Demosthenes
dicitur: quum rogaretur quid in dicendo esset potissimum: huic
secundum: huic tertium.

De figura uocis.

Figura uocis est: quæ suum quendam possidet habitum rone
& industria cõparatum. Ea diuiditur in tris partes: Magnitu-
dinem. Firmitudinem. Mollitudinẽ. Magnitudinem uocis
& firmitudinem maxime comparat natura: non nihil auget:
sed maxime cõseruat accuratio: exercitatioq; declamationis.
Mollitudinem uocis: hoc est ut eam torquere pro nostro com-
modo possimus: maxime faciet exercitatio declamationis.

De Vocis firmitudine.

Firmam poterimus in dicendo uocem conseruare: si quam ma-
xime sedata & depressa uoce principia dicemus: non tamen in-
firma & inaudita. sed quæ possit pedetentim augeri. Leduntur
arteriæ: si antequam uox bene permulsa est: acri clamore com-
plentur. Et interuallis longioribus uti conueniet. recreatur
enim spiritu uox: & arteriæ conticendo requiescunt. Continu-
umq; clamorem emittere: & ad sermonem redire oportet pa-
riter. Commutationes enim faciunt ut nullo genere uocis effu-
so in omni uoce integri simus. Et accutas uocis exclamatiões
uitare debemus: ictus. n. fit: & uulnerantur arteriæ acuta atq;
extenuata

extenuata nimis acclamatione. Et si quis splendor est uocis: cōsumitur uno clamore uniuersus. At uno spiritu cōtinēter multa dicere conuenit in extrema oratiōe fauces enim calefiunt: & arteriæ complentur. Et uox: quæ uarie tractata est reducit in sonum quendā æquabilem atq; cōstātem. Cōseruat uocem cōtinui clamoris remissio: Auditorēq; maxie delectat uarietas. Et sermone. i. pronuntiatiōis suauitate animū eius retinet & exuscitat clamore. Acuta exclamatio uocem & fauces uulnerat: eadem lædit auditorē. habet. n. quiddā illiberale: & ad muliebrē potius uociferationem q̄ ad uirilem dignitatem in dicendo accommodatum. Ornata est pronuntiatio cui suffragatur uos facilis. magna. beata. i. plena & p̄fecta. flexibilis. firma. dulcis. durabilis. clara. pura. secans aera. auribus sedens. Vox aut̄ ultra uires urgēda nō est: nam & soffocatur sæpe: & maiore nisu minus clara est. Et interim elisa in illum sonum erumpit: cui græci nomen ab gallorum imaturo cātu dederunt. Nec uolubilitate nimia confundenda quæ dicimus: promptū sit os nō præceps. nihil. n. ordinatum ē: quod præcipitatur & properat: itaq; uis illa dicendi rapida atq; abundans (ut Seneca inquit.) aptior est circulanti: q̄ agenti rem magnā ac seriam: docentiq;.

Quid q̄ ne uoluptatem quidem ullam habet talis uerborum sine delectu ruentium strepitus? Vnde quēadmodum sapiētī uiro incessus modestior cōuenit: ita oratio pressa non audax. Ponenda igitur uerba sunt: non proiicienda: & pedetentim p̄cedendum. Tamen moderatum sit os non lentum: Nec enim stillare nec currere orator debet. Nam illa quoq; inopia & exilitas minus intentum auditorem habet tædio interruptæ tarditatis. quæres & difficultatem inueniendi fatetur: & segnitia soluit animos. Spiritus quoq; nec crebro receptus cōcidat sen

tentiam. nec eousq; trahatur donec deficiat. nam & deformis est consumpti illius sonus: quare longiorem dicturis periodū colligendus est spiritus alliquantisper.

De motu corporis.

Motus corporis est gestus & uultus moderatio quæ pronuntianti conuenit: & probabiliora reddit ea quæ pronuntiantur. Conuenit igitur in uultu pudorem & acrimoniam esse. Decor quoq; a gestu atq; motu uenit: ideoq; Demosthenes græde quoddam speculum intuens cōponere actionē solebat.

Caput.

Præcipuum uero in actione sicut in corpore ipso caput est: sit itaq; rectum & secundum naturam: nam deiecto humilitas: supino arrogantia: in latus inclinato langor. præduro ac rigente barbaria quædam mentis ostenditur. Tum accipiat aptos ex ipsa actione motus: ut cum gestu concordet: & manibus ac lateribus obsequatur. A spectus. n. semper eodem uertitur quo gestus: exceptis quæ aut damnare aut concedere aut a nobis reuere oportebit. ut idem illud uultu uideamur auersari: manu repellere. ut Dii talem terris auertite pestem. Haud eisdem tali me dignor honore. Significat uero caput ipsum plurimis modis: nam præter annuendi renuendi cōfirmandiq; motus: sunt & uerecundiæ & dubitationis & admirationis & indignationis noti & cōmunes omnibus. Sed frequens eius nutus non caret uitio: nam id iactare & comas excutiendo rotare phanaticum est.

Vultus.

Dominatur aut maxime uultus. hoc supplices. hoc minaces. hoc bladi. hoc tristes. hoc hilares. hoc erecti. hoc summissi sumus. hoc pendet hoies. hunc intuuntur: hunc spectat etiam ante q̄ dicamus. hoc quosdā amamus. hoc odimus. hoc plurima i

telligimus. hic est sepe p̄ omnibus uerbis. Itaq; in his quæ ad
scenã cõponuntur fabulis artifices pronũciandi a p̄sonis quoq;
affectus mutuãtur. ut sit Niobe in tragœdia tristis: atrox me
dæa. attonitus aiãx. truculentus hercules.

Oculi.

Sed in ipso uultu plurimum ualent oculi: per quos maxie ani
mus emanat: ut citra motũ quoq; & hilaritate enitescant: & tri
stitiẽ quoddam nubilũ ducant. quin etiam lachrymas iis natu
ra mentis indices dedit: quæ aut erumpunt dolore: aut lætitia
manant. Motu uero intenti remissi. superbi. torui. mites. aspe
ri. languidi. mobiles fiunt quæ ut actus poposcerit fingentur.
Nam apertos cõpressos ue eos indicendo quis nisi plane rudis
& stultus habeat?

Supercilia.

Multum & supciliis agitur: nam & oculos formant aliquate
nus: & fronti impant. Vitium in superciliis: si aut imota sunt
omnino: aut nimium mobilia. Ira autem contractis: Tristitia
deductis: hilaritas remissis ostenditur. Annuendi quoq; renu
endiue ratione demittuntur: aut alleuantur.

Nares. Labra.

Nariũ frequẽs emunctio reprehenditur: labra male porrigun
tur. scinduntur. astringuntur. diducuntur. & dentes nudant.
& in latus ac pene ad aurem trahuntur. replicantur: pendent.
Lambere quoq; ea & mordere deforme est: Cum etiam in effi
ciendis uerbis modicus esse eorum debeat motus. ore enĩ ma
gis q̄ labris loquendum est.

Ceruix. Collum.

Ceruicem erectã oportet esse: nõ rigidã aut supinã. Collũ di
uersa: sed pari deformitate contrahitur & tenditur. Sed tenso
subest & labor: tenuaturq; uox ac fatigatur. Affixum pectori
mentũ minus claram: & quasi latiore presso guttere facit.

Humeri. Brachia. Manus.

Humeroꝝ ratio decens alleuatio atq; cōtractio est. Brachiū moderata p̄iectio. Manus uero sine quibus trunca esset actio ac debilis uix dici potest quot motus habeant: cū pene ipsam uerborum copiam p̄sequantur. Solent itaq; inter alios gestus ad se manum referre: quum de se ipsis loquuntur: & in eū quē demonstrant intendere. Manus cum sensu incipiat: & deponatur: alioqui aut ante uocem erit gestus: aut post uocem: quod est utrūq; deforme.

Pectus. Venter. Latera. Pectus ac uenter ne proiciantur obseruandum. pandunt enī posteriora: & est odiosa omnis supinitas. Latera cū gestu consentiant. facit enim aliquid & totius corporis motus: adeo ut Cicero plus illo agi q̄ manibus ipsis putet.

Pedes. In pedibus obseruentur status & incessus. plato dextro stare: & eādē manū ac pedem p̄ferre deforme est. In dextrū p̄cūbere interim datur: sed æquo pectore. Male etiam in sinistrū pedem insistentium dexter aut tollitur: aut summis digitis suspenditur. Pedis suppositio in loco est oportuna. Est & illa indecora in dextrum ac leuum latus uacillatio alternis pedibus insistentium. Reprehendenda est & illa frequens concitataq; i utranq; partem mutatio.

Gratiarum Actio. In laudationibus nisi funebres erunt. gratiarū actio læta & magnifica & sublimis erit. Funebres conciones tristes ac sūmissę.

Pronuntiationis tres effectus. Tria autem præstare debet pronuntiatio. Conciliet. Persuadeat. moueat. Conciliatio fere aut cominendatione morum: qui nescio quomodo ex uoce etiam atq; actione perlucet. Aut orationis suauitate constat. Persuadendi uis affirmatione: quę interim plus ipsis probationibus ualet. Mouendi autem est ratio aut in representandis aut imitandis affectibus.

Dicendi initium.

Quum aliquis dicere de causa iusserit: leuiter cōsurgendum: tum in componenda toga: uel si necesse erit etiam ex integro iniicienda: Paulum est cōmorandum ut & amictus sit decen-
tior: & aliquid spacii ad cogitandum. Non enim protinus est erumpendum: sed danda breuis cogitatioi mora. Mire nanq̄ auditorum dicturi cura delectat: iteq̄ etiam ipse componit. hoc præcipit Homerus Vlyssis exemplo: quem stetitisse oculis in terram defixis immotosq̄ scepro: priusq̄ illam eloquentiæ procellam effunderet ait. In hac cunctatione sunt quedam nō indecentes more. Caput mulcere: manum intueri. ifringere articulos. simulare conatum: suspiratiōe sollicitudine fateri.

Status.

Status sit rectus: equi & diducti paulum pedes: uel procedēs minimo momento sinister: Genua recta: sic tamen ut non extendantur. Humeri remissi. Vultus seuerus non mœstus: nec stupens: nec languidus. Brachia ab latere modice remota. Dextra quum iam incipiēdum erit paulum prolata ultra sinum. Vitiosum est intueri lacunaria: perfricare faciem: Vultum quo sit magis toruus superciliis astringere. Capillos a fronte contra naturam retro agere. Demum norit se quisq̄: et tantum ex communibus præceptis: sed etiam natura sua capiat consilium formandę actionis. Discendum esse Tit. xv.

Vid autem stultius est (inquit Seneca ad Lucilium epistola. lxxvii.) q̄ quia diu non didiceris: non discere? Omnis ætatis homines hæc schola admittit. In hoc senescamus: & iuuenes sequamur. in theatrum senex ibo: & in circum deferar: & nullum par sine me depugnabit: ad philosophum ire erubescam? Tamdiu discendum est: q̄ diu

nescias: si prouerbio credimus quod diu uiuas. Et epistola. I. ait.
Dociles natura nos edidit: & rationem dedit imperfectam. sed
que perfici possit. Epistola uero. Li. sic: Sed nec indurata despe
ro: nihil est quod non expugnet pertinax opera: & intenta ac dili
gens cura. Itaque cogenda est mens: ut incipiat. In epistola. Lxxxv.
sic: pars uirtutis disciplina constat: pars exercitatione: & discas
oportet: & quod didicisti agendo confirmes. Epistola quoque:
vi. sic: Ego uero cupio in te omnia transfundere: & in hoc gaudeo
aliquid discere ut doceam. Nec me ulla res delectabit: licet eximia
sit & salutaris: quam mihi uni sciturus sum. Quintilianus autem
lib. ii. pueros uult ediscere electos ex orationibus uel historiis:
alio quoque genere dignorum uoluminum locos. Hieronymusque
in aureola inquit: Cuidam fratri qui hebreis crediderat: me in disci
plinam dedi: ut post Quintiliani acumina: grauitateque fronto
nis Ciceronisque fluuios & lenitatem Plinii alphabetum disce
rem: stridentiaque & anhelantia uerba meditarer. Quid ibi labo
ris sumpserim: Quid sustinuerim difficultatis: Quotiens
desperauerim: & contentione discendi rursus inceperim. Testis
est conscientia tam mea qui passus sum: quam eorum qui mecum
duxerunt uitam. Et gratias ago domino: quod de amaro semine
litterarum dulces fructus capio. At Horatius in arte poetica
sic: Cur nescire pudens praue quam discere malo? Et idem Hiero
nymus in aureola: Socrates ille thebanus homo quondam di
tissimus: quum ad philosophandum athenas pergeret magnam
auri pondus abiicit: Nec putauit se simul uirtutes & diuitias
possidere posse. Quintilianus uero lib. i. ita scribit: Plato non
contentus disciplinis: quas prestare poterant athenae non py
thagoreorum ad quos in Italiam nauigauerat: Aegypti quoque
sacerdotes adiit: atque eorum arcana perdidicit. Utque Laertius

ait: Interrogatus Aristoteles quo different docti ab indoctis:
inquit quo uiuentes a mortuis.

Studendi modus Tit. xvi.

N hoc me recondidi & fores clausi (inquit Seneca ad
i Lucillum) ut prodesse pluribus possem. Nullus mi
hi per ocium dies exit. partes noctium studiis uendi
co. Non uaco somno: sed succumbo: & oculos uigilia fatiga
tos: cadentesq; in opere detineo. Secessi non tantum ab homi
nibus: sed etiam ab rebus: & primum ab rebus meis postero
rum negocium ago. Illis aliqua quæ possint prodesse conscri
bo: Epistola autem. Cy. sic: Incipio toto animo studere: Non
multum ad hoc locus confert: nisi se sibi prestat animus. qui
se certum & in occupationibus mediis si uolet habebit. Inter
studia uersandum est & inter autores sapientiæ: ut quæ sita di
scamus nondum inuenta quæramus. In epistola. cxxiii. sic: Si
quis cum ipso: ut ita dicam: die surgat: officiosior meliorq; q̄
siquis illum expectat: & lucem primam exiit. Turpis qui al
to sole semisomnis iacet: cuius uigilia in medio die incipit: &
adhuc multis hoc ante lucanum est. Catulus deniq; apud Ci
ceronem lib. ii. de oratore ait: Gaudeo iudicium animi mei
comprobari: q; semper statui: Neminem sapientiæ laudem &
eloquentiæ sine summo studio & labore & doctrina consequi
posse.

Lectio qualis. Tit. xvii.

Rimum argumentum compositæ mentis: ait: Sene
p ca ad Lucillum epistola secunda: existimo posse cō
sistere: & secum morari. Illud aut uide: ne ista lectio
multorum autorum. & oīs generis uoluminū habeat aliquid
uagū & instabile. Certis ingenis immorari & innutiri oportet.

tet: si uelis aliquid trahere quod in animo fideliter sedeat. Nusquam est qui ubique est. In peregrinatione uitam agentibus hoc euenit: ut multa hospicia habeant: nullas amicitias. Idem accidat necesse est eis: qui nullius se ingenio familiariter applicant: sed omnia cursim & properanter transmittunt. Non prodest cibus: nec corpori accedit: qui statim sumptus emittitur. Nihil eque sanitatem impedit quam remediorum crebra mutatio. Non conualescit planta: que sepius transfertur. Nihil tam utile est, quod in transitu prodest, distrahit librorum multitudo: Sed modo etiam inquis hunc librum euoluere uolo: modo illum, fastidientis stomachi est multa degustare: que ubi uaria sunt: & diuersa: coinquinant non alunt. Et quum multa percurreris: unum excerpe: quod illo die concoquas. Hoc ipse quoque facio: ex pluribus que lego aliquid apprehendo. Epistola uero centesima nona sic. Illud tamen prius scribam: quemadmodum tibi ista cupiditas discendi: qua flagrare te uideo digerenda sit: ne ipsa impediat. Nec passim carpenda sunt: nec auide inuadenda uniuersa: per partes peruenitur ad totum. Aptari onus uiribus debet: nec plus occupari quam cui sufficere possimus, non quantum uis: sed quantum capis auerendum est. Quo plus recipit animus hoc se magis laxat. hec nobis precepe Attalum meminisse: quum scholam eius obsideremus: & primi ueniremus: & nouissimi exiremus. Epistola item. xlv. sic: Lectio certa prodest: uaria delectat: Qui quo destinauit peruenire uult: unam sequatur uiam: non per multas uagetur. Non ire istud sed errare est. Quintilianus uero lib. i. sic: Institutum est ut ab Homero atque Vergilio inciperet puer: quamquam ad intelligendas eorum uirtutes firmiter iudicio opus est. Sed huic rei superest tempus, neque enim semel legentur. Vtiles tragœdi. Comœdia eque plurimum conferre

ferre ad eloquentiam potest: Cum per omnes & personas & affectus eat. Est in tragœdiis uerborum grauitas. in comœdiis elegantia. Cicero ut mihi quidem uidetur & iucundus incipiētibus quoq; & aptus est satis. Nec prodesse tantum sed amari potest. Lectio imprimis sit uirilī & cum suauitate quadā grauis. & non quidem proſe similis: quia carmen est. & se poetę canere testantur. Non tamen in canticum dissoluta. nec plasma te: ut nunc a plerisq; fit effœminata. De quo genere. C. Cēsare prætextatum accipimus dixisse: Si cantas male cantas. si legis cantas. Præterea in lectione demonstrari oportet. puer ut sciat ubi suspendere spiritum debeat. quo loco uersum distinguere: ubi claudatur sensus. Vnde incipiat. quando. attollenda uel submittenda sit uox. quid quoq; flexu. quid lentius celerius concitatus lenius dicendum.

Discipulorum officium. Tit. xviii.

T docenti & discenti debet esse propositum (auctore Seneca epistola. Cix.) ut ille prodesse uelit: hic proficere. Qui ad philosophorum scholas quotidie uenit secum aliquid boni ferat. Quidam ueniunt ut audiant nō ut discant. Epistola uero. liii. sic. Elegamus eos qui uitam doceant. qui quum dixerint quid faciendum sit: probant faciendo. qui docent quid uitandum sit: nec unq̄ in eo quod fugiendum dixerint deprehenduntur. Eum elige adiutorem quē magis admireris quum uideris q̄ quum audieris. Audiendi autē sunt præceptores. Plynus enim Iunior inquit: Sed legēdi semper occasio est: audiendi non semper. Præterea multo magis ut uulgo dicitur uiua uox afficit: nam licet acriora sint quæ legas: altius tamen in animo sedent: quæ pronūtiatio uultus habitus gestus etiam dicentis affigit. Circumspiciendus autem præceptor est: cuius scholæ seueritas. pudor imprimis casti-

tas constat, a quo mores primum: mox eloquentiam discas:
que quidem male sine moribus discitur. Minores aurem pre-
ceptores: ut & Quintilianus asserit. Minus docent & peius:
Erit etiam obscurior quo quisque deterior. Tradendus igitur
puer optimo cuique preceptorum. Nam apud eum discipuli quo-
que melius instituti aut discent quod inutile non scit imitari: aut
si quid errauerint statim corrigentur. At indoctus ille etiam pro-
babat fortasse uitiosa, & placere audientibus iudicio suo coget:
Hieronymus autem in aureola: Ledit discipulus magistrum
si per negligentiam suam precepta: eiusque laborem disperdat.
Nec te ipse doceas, nulla ars absque magistro discitur: Festino
igitur gradu pergamus ad magistros: & eorum teramus limi-
na. Seneca epistola septima: Cum his uersare: qui te meliorem
facturi sunt. Quintilianus lib. ii. Plura de officio docentium
locutus: discipulos in unum interim moneo: ut preceptores su-
os non minus quam ipsa studia ament. Et parentes esse: non qui-
dem corporum sed mentium credant. Multum haec pietas con-
fert studio: Nam ita & libenter audient: & dictis credent. Ex
iudicio preceptoris discipulus pendeat: atque id se dixisse recte
quod ab eo probabitur credat. Vultum preceptoris intueri
tam qui audiunt debent: quam ipse qui dicit, ita enim probanda at-
que improbanda discernent. Id autem omne fere Quintilianus
a Cicerone mutuatus est, ait enim ille ad filium scribens episto-
lam: Non minus preceptorem amare habes quam ipsa studia: Cum
ipse alter existat pater: non dico corporum sed mentium mul-
to magis illis excellentium libenter uelis audire & dictis crede-
re: & illi ut similis fias desiderare: & tandem inter alios studen-
tes te laetum & alacrem reddere. Et si quando emenderis non

te irasci. & si lauderis te inde clariore studio præbere: quia præceptoris officium est docere. Discipuli uero est se docilem reddere: quum opus sit. Iuuenalis denique satyra septima inquit: Dii maiorum umbris tenuem & sine pondere terram: Spirantesque crocos: & in urna perpetuum uer. Qui præceptorem sancti uoluerit parentis esse loco. Metuens uirgæ iam gradibus achilles cantabat patriis in montibus: & cui non tunc eliceret risum citharædi cauda magistri. Sed rursus atque alios cedit sua queque iuuentus. Quod quidem ualde nefarium. Ut enim Boetius ait. Non est dignus scientia: qui scientiæ insurgit præceptoris. nec discipulis interest probris & contumeliis regentem afficere. hinc Diogenes cynicus: ut Laertius scribit: Athenas profectus: quum Antisthenem conuenisset: Eumque ille repelleret. quippe ex constituto suo neminem recipiebat. Vicit perseverantia sua: Illo siquidem aliquando intentante baculum subiecto capite cedere inquit. Non enim ita durum baculum reperies: qui me abs te quoadiu aliquid dixeris arcere possit. hinc iam auditor illius factus est. Fugienda sunt uiciosorum consortia: pessima namque permixtio est studentibus cum dissoluto & improbo. Discipulus uenienti magistro assurgat: caput inclinat: eumque si iubeat assequatur. Ferat & secum cédulas ubi lectiorum dubia scripta sint & præceptorem interroget. Attentus esse discipulus debeat ad audiendum: Docilis ad intelligendum. Non sit autem scholasticus discholus: id est a schola discors uel diuersus: ac diuisus. Discholus enim dicitur qui per uicos. plateas coponas. lupanaria. spectacula publica. choreas. conuiuiaque discurret. Ante omnia grammaice præcepta di-

scenda sunt: per eam namque studiorum omnium liberalium possessio iucunda redditur. Vnde & M. Tullius teste etiam Quintiliano artis grammaticae diligentissimus fuit. Et in filio: ut in epistolis apparet: Recte loquendi asper quoque exactor est. nam grammatica quaedam professio est: quae nisi oratoris futuri fundamenta fideliter iecerit: quicquid superstruxeris corruet. necessaria pueris. iucunda senibus. & quae uel sola omni studiorum genere plus habeat operis quam ostentationis. Hinc grammatices amor & usus lectionis non scholarum temporibus: sed uitae spatium terminatur: ut idem Quintilianus ait. Rhetoricae quoque lepos omnino haberi debet: nam eloquentiae studio si: ut Cicero scribit tenere possunt hominum coetus: mentes allicere: uoluntates impellere quo uelint: & unde uelint deducere. hac enim cohortamur. hac persuademus. hac consolamur afflictos. hac cupiditates iracundiasque restringimus. haec nos urbium societate deuinxit. haec a uita immani & fera homines segregauit. Nihil enim admirabilius quam res splendore illustrata uerborum sententiarumque. Prudentis quoque discipuli est sodalem habere: nubila namque existente fortuna diligenter eum fouebit. Virgenteque morbo sedulum se exhibebit. Optima ualitudinis tempore libellis uicissim gaudebunt: & iocis quibusdam: plurimum denique alter alteri conferet. Pecunia parce impendi debet: illa quippe deficiente ipsam non sine pudore patriam repetere opus esset. Quidam uero habendi quos doceas: alios namque docere est proprie facultati indulgere: ut Boetius asserit: hinc Seneca etiam epistola. vii. inquit. Cum his uersare qui te meliorem facturi sunt: Illos admitte quos tu potes facere meliores. Mutuo ista fiunt: & homines dum docent discunt. Praeterea non debet discipulus magistro praesente licet summa familiaritate coniunctus nisi iussus quod dicere: Qui. n. moderatur la

bia sua prudentissimus est: ut sapiens ait. Hinc Zeno pilosophus inepta plurima loquenti adolescentulo iccirco inquit: aures habemus duas: & os unū ut plura audiamus: loquamur pauca. Nemo autem stultus tacere potest: ut Solon ait. Et sapiens inquit: Stultus quoq; si tacuerit sapiens reputabitur. & si compresserit labia sua intelligens. Velit autem discipulus ac debet ubicunq; præceptoris laudes referre: sic enim & præceptoris & audientibus gratior fiet.

Præceptoris officium. Tit. xix.

illos admitte quos tu potes facere meliores inquit Seneca epistola. vii. Ledit enim discipulus magistrum ut ait Hieronymus: Si per negligentiam suam præcepta eiusq; laborem disperdat: utq; docet Quintilianus: Sterilia nullo labore vincuntur. Hinc Pythagoras: teste Gellio li. i. Deinceps familia successionis eius a principio adolescentes: quos sese ad discendum obtulerant per naturæ indicia pensiculabat. i. mores naturasq; hominum cōiectatione quadam de oris & uultus ingenio. deq; totius corporis filo atq; habitu sciscitabatur: Tum qui exploratus ab eo idoneusq; fuerat: recipi in disciplinam statim iubebat. Hieronymus præterea in aureola sic: Magister quoq; discipulum corripit: quem ardentioris cernit ingenii. nam medicus si curare cessauerit desperat. Sed ne gloriaris: quod multos discipulos habeas. filius dei docuit in iudæa & xii. tantum apostoli illum sequebantur: phariseorum autem doctrinæ omnis populus applaudebat. Nullius personam accipias: quātūcunq; sit potens uel nobilis. si peccauerit corripe eum. Vera enim amicitia: quæ sentit dissimulare non debet. Sicut uictoria domini triumphus seruorum: sic magistri eruditio discipulorum profectus. nisi enim caput sanum sit omnia membra erunt in uicio. Loquuntur quæ nesciunt. docent

que non didicerunt. Magistri fiunt cum discipuli ante non fuerint. Sed nec ad scribendum cito proficias: & leui ducaris infamia. multoque tempore disce quod doceas. Conuersatione tua magis quam sermone proficiant. Reuera nihil foedius preceptore furioso: qui dum debeat esse mansuetus & eruditus: contra torto uultu tumentibus labiis rugata fronte. effrenatis conuiciis facie inter pallorem: ruboremque uariata clamore perstrepat. & errantes non tam ad bonum trahit: quam ad malum seuitia sua precipitat. Quintilianus uero lib. ii. Maior adhibenda tamen cura est: ut teneriores annos ab iniuria sanctitas docentis custodiat: & ferociore ab licentia grauitas deterreat. Sumat igitur ante omnia parentis erga discipulos suos animus: ac succedere se in eorum locum a quibus liberi sibi tradantur existimet. Ipse nec habeat uitia: nec ferat. Non austeritas eius tristis. non dissoluta comitas: ne inde odium: hinc contemptus oriatur. Plurimus ei de honesto ac bono sermo sit: nam quo sepius monuerit: hoc rarius castigabit: Minime iracundus: nec tamen eorum que emendanda erunt dissimulator. Simplex in docendo patiens laboris: assiduus potius quam immodicus. Interrogantibus libenter respondeat: non interrogantes percontetur. In emendando que corrigenda erunt non acerbus: minimeque contumeliosus. nam id quidem multos a proposito studendi fugat: que quidem sic obiurgant quasi oderint. Ipse aliquid immo multa quotidie dicat: que secum auditores referant. licet enim satis exemplariorum ad imitandum ex lectione suppeditet. tamen uiva illa ut dicitur uox alit plenius. precipueque eius preceptoris: que discipuli si modo recte sunt instituti & amant & uerentur. Vix autem dici potest: quanto libentius imitemur eos quibus fauimus. Sed se quoque preceptores intente ac modeste audiri uelint. Pueros adolescentibus permixtos sedere

non placet mihi. nam etiam si uir talis (qualem esse oportent)
studius moribusq; prepositus modestiam habere potest etiam
iuuentutem: tamen uel infirmitas ab robustioribus separan-
da est. & carendum non solum crimine turpitudinis: uerum
etiam suspitione. At si quis est qui flagitia manifesta in eligen-
do filii preceptore non uitet. Iam huic sciat cetera quoq;: quæ
ad utilitatem iuuentutis compoere conamur esse sibi hac par-
te omissa superuacua. Iucundus tum maxime debet esse præ-
ceptor: ut qui natura sunt asperi molli manu leniantur. lauda-
re aliqua: fere quædam. Facto silentio unum aliquem: quod
ipsum imperari per uices optimum est: constituere lectorem:
ut protinus pronuntiationi quoq; assuescant. Præceptor fre-
quenter interrogare debet: & iudicium discipulorum experiri:
nam quid aliud agimus docendo eos: q̄ ne semp docendi sint.
Imbecillibus tamen ingenis sane sic obsequendum sit: ut tan-
tum in id quod uocat natura ducantur. ita enim: quod solum
possunt melius efficient. Nullum præterea magister expecta-
re ultra debiti temporis spacium debet. Ille enim desidior fie-
ret: secus autem maturius festinabit. Et licet in scholis rigidus
esse debeat: ingressu tamen affabilis erit. Pueris nultum beni-
gnum præbeat. parentibusq; eorum benigniorem affatum:
docendiq; aditum spondeat benignissimum. sic enim non so-
lum puerorum corda mulcebit: uerum etiam a parentibus pe-
cuniam facilius exiget. nam ut Cicero in officiis ait: Difficile
dictu est quanto pere conciliet animos comitas: affabilitasq;
sermonis. Ludendi spacium tempestiue concedat. nam re-
laxare animi: & dare se iucunditati uolunt: Monendiq; tamē
caueant intemperantiam: meminerintq; uerecundia: ne uolu-
ptate elati: in aliquam turpitudinem dilabantur. Molles

caute eiiciat: ne cæteri quoq; inficiantur. nam alter alterum
in uitia trudimus: inquit Seneca: Malignusque comes: quan-
uis cãdido: & simplici rubiginem suam affricuit. Vnumq; exẽ
plum luxurię multum mali facit. Socrati. Platoni & Lælio ex-
cutere mentem suam dissimilis multitudo potuisset. Nos. n.
ipsi: teste philosopho: Quia magis ad uoluptates procliui su-
mus. iccirco facilius ad intemperantiam: q̃ ad modestiam in-
clinamur.

Pręceptoris contubernium utile esse. Tit: xx.

Enonem Cleantes (inquit Seneca epistola. vi.) non
z expressisset: si eum tantummodo audiisset. uite eius
interfuit: secreta p̃spexit. obseruauit illum: an ex for-
mula sua uiueret. Plato & Aristoteles & omnis in diuersum
itura sapientium turba plus ex moribus q̃ ex uerbis. Socratis
traxit. Methrodorum & Hermarchum: & Polienũ magnos
uiros non schola Epicuri: sed cõtubernium fecit. Boetius quo-
q; discipulos admõet: si possint cum pręceptore cohabitẽt. ma-
gis. n. ita castigantur: eumq; sepius interrogare poterunt. Et
Hieronymus in aureola inquit: Nec te ipse doceas. nulla ars
absq; magistro discitur. Festino igitur gradu p̃gamus ad ma-
gistros: & eorum teramus limina. Seneca idem epistola. vii.
Cum his uersare: qui te meliorem facturi sunt. Marcus Tulli-
us in Lælio. Ego autem a patre: ita eram deductus ad scẽuolã:
sumpta uirili toga: ut quoad possem & liceret a senis latere nũ-
quã discederem. Ita multa ab eo prudenter disputata: multa
etiam breuiter & cõmode dicta memorię mandabam. fieriq;
studebam eius prudentia doctior.

Vocum proprietas. Tit. xxi:
Ex Donato.

H Omonyma dicuntur q̄
una appellatiōe plura si
significant. Vt nepos: Acies.
Synonyma: uel polyonyma
dicuntur plura idem significā
tia. Vt terra: humus: tellus: en
sis: mucro gladius.

Alter de duobus dicitur.

Alius de multis.

Q uis & hic pronomina præ
positiua sunt.

I s & idem subiunctiua.

H ic hæc hoc demonstratiuū ē
notat enim rem præsentem.

I s: ea: id: relatiuum est: nam
rem absentem significat.

A d amicum uado.

A pud amicum sum.

F orma immobilis ē: & naturalis.

V ultus mouetur: & fingitur.

T er. i and. forma & uultu So
sia a deo modesto: a deo uenu
sto: ut nihil supra.

M odestus ad probitatem uul
tus: & morum pertinet.

V enustus ad naturā corporis.

D amnum rei est.

M alum in suis hōib. Teren. in

and. quid facias illi: q̄ dederit
damnum aut malum.

S egnitia ad agendum dicitur.

S econdia ad considerandum.

T er. in and. Nihil loci est se
gnitiæ neq; secondiæ.

E xaminatus est perturbatus.

E xanimus mortuus dicitur.

S olicitudo est quæ inhæret mē
tibus.

S olicitatio quæ ab alio fit.

O ramus quæ bona sunt.

S upplicamus in aduersis: uel
cum lachrymis.

E xpectamus tā bona q̄ mala.

S peramus bona.

C orā ad certas psonas refertur

P alā ad oēs. Corā indiget adie
ctione. palam nō indiget. nā
generaliter dicitur.

D isplicere ē desqrere cōsiliū.

T er. i and. Iā aliqd dispiciā.

D esplicere deorsum asplicere.

A micus animi est.

A mator uero corporis.

C onfidentia interdum i bona
significatione: interdum in
mala ponitur.

F iducia uero semper in bona.

G audemus nostris.

Gratulamur alienis.
Sempiternum ad deos.
Perpetuum proprie ad homi-
nes pertinet.
Prudens est qui intelligentia
sua aliquid sentit.
Sciens qui alicuius iudicio rem
cognoscit. ergo prudens per
se: sciens per alios. Teren. in
eu. Et prudens & sciens ui-
uus: uidentisq; pereos.
Falsum est fictum mendaciū:
simile ueritati.
Vanum nec possibile nec ueri-
simile. Teren. in eu. Sin fal-
sum aut uanum: aut fictū ē.
Falsum loqui mendacis est: Fi-
ctum callidi. Vanum stulti.
Falsis decipimur. fictis dele-
ctamur uana contemnimus.
Expectatio certorum est.
Spes uero incertorum.
Expectatio propin quarum re-
rum.
Spes longinquarum.
Expectatio destinat tempus.
Spes non destinat.
Ducitur quis ad supplicium.
Deducitur in letitiam.
Cura mētis. Curatio medicīe.

Abducimur unde nolumus.
Ducimur quo uolumus.
Oscula officiorum sunt.
Basia pudicorum affectuum.
Suauia libidinum uel amorū.
Prædicamus ut res sunt.
Laudamus extollimus. Ter. i
eu. prædicem. aut laudem.
Statura corpori ascribitur.
Status adhibitum refertur er-
go status est scenici: statura
longitudo corporis.
Putamus instantia.
Reputamus præterita.
Credere dubitantis est.
Certum esse fidentis.
Tacemus consilia.
Reticemus dolores.
Obticemus quorū nos pudet.
Commendamus nos cognitis.
Committimus ignotis. Terē.
in eu. Ego me tuę cōmendo:
& committo fidei.
Inuenire sapientis est.
Incipere audacis.
Perficere constantis.
Consilium animi est.
Factum corporis.
Successus fortunę: hæc tria sūt
in hominum uita.

Festiuitas indictis.
Facilitas uero in anio & factis:
Donum diis datur. Munus
hominibus:
Præmium uiris fortibus.
Donum uoluntarium est.
Præmium debetur.
Munus tam ante factū q̄ post
factum datur.
Præmiū nō nisi post factū est.
Insulsus sine sale & sapientia:
aut sine saltu.
Fatuus inepta loquens.
Insulsus est corde & animo.
Fatuus uerbis & dictis. Ter. i
eu. fatuus ē: Insulsus: tardus.
Ius est quod omnia recta & in
flexibilia exigit.
Aequitas est: quæ de iure mul-
tum remittit.
Ducimus uolentes.
Abducimus inuitos.
Orare est placidos petere.
Obsecrare iratos rogare. Ter.
in adel. Venit ipseus ultro la-
chrymās orans: obsecrans.
Torquemus hominem.
Extorquemus ueritatem
Obnuntiat qui malā rem nun-
tiat. Nam proprie obnuntia-
te dicuntur augures qui ali-

quid mali hominis: scērum
q̄ uiderint.
Annūtiat qui bonā rē nūciat.
Erratio est pecudum.
Error animi est: & loci in quo
erratur.
Circumspicimus presentia.
Prospicimus futura:
Ira ex causa est.
Iracundia ex uitio multum ira-
scentis.
Ridet qui simpliciter ridet.
Deridet qui cum alterius irri-
sione & cōtemptu ridet.
Clæmens animo est.
Placidus uultu.
Clementis est nullum ledere.
Placidi est arridere omnibus.
Tristis animo dicitur:
Truculentus uultu:
Tristis qui dolet.
Truculentus qui terret.
Adiutores in re bona dicuntur.
Impulsores in re mala.
Fidus est amicus.
Fidelis est seruus.
Fidi in maximis.
Fideles i minoribus negociis:
Metuimus eos: q̄ nos amāt.
Timemus etiā inimicos.

Sapis a sapientia.
Ineptis ab ineptia dicitur.
Orator est dum rogat.
Exorator quam impetrauerit.
est etiam orator: cui causa de-
fendenda mandatur.
Monemus consilio.
Hortamur impulsu.
Agere est aliquid uel necessa-
rium facere.
Agitare uoluntarium.
In rem: in utilitatem.
Ab re: contra utilitatem. Ter-
in hecyrā, ita dii deeq; faxint:
si in rem est Bacchidis.
Expostulatio q̄rela: sed pprie
ap̄d illū ipsum q̄ peccauerit.
Postulatio. querela apud aliū
depeccante.
Mereri bona dicimus.
Cōmereri mala.
Scimus manifesta.
Rescimus occulta.
Agit qui iustam rem dicit.
Orat q̄ aīo demisso precatur:
ut quasi beneficiū prestetur.
Segregari proprie a meretrice
dicitur.
Disiungi ab uxore.
Rescimus ex alio.

Scimus etiam p̄ nostram opi-
nionem.

Ex Aulo Gellio.

Maspiter mars pater.
Diespiter Iupiter diei & lucis
pater.
Annales omnino id sūt: quod
historiē:
Historiæ nō oīo id sunt: quod
annales. q̄uis utrūq; sit rerū
gestarum. narratio:
Historias esse aiunt rerum ge-
starum uel expositionem uel
demonstrationem.
Annales uero eē: quū res geste
plurium annorum: obserua-
to cuiusq; anni ordine: & de-
inceps componuntur.
Diarium quod gr̄ce
dicitur quum non per annos:
sed per dies singulos res ge-
stæ scribuntur.
Offendere significat incurrere
in aliquid: & incidere.
Descēdere auertere atq; depel-
lere Q. Claudius: a pinnis ho-
stes defendebant facillime.
Quartum cōsul: tempus assi-
gnificat: & ter ante factum.
Quarto consul locum assigni

ficat: ac tres ante factos.
Populus oēm partē ciuitatis.
omnesq; eius ordies cōtinet.
Plebs uero ea dicitur: i qua gē
tes ciuū patricie non insunt.
Die q̄rto de preterito dicimus
Die quarte aut die quarti quæ
pro aduerbio copulate dicta
sunt de futuro dicimus.
Mentitur qui non fallitur: sed
alterum fallere conatur.
Mendaciū dicēs: ipse fallitur.
Cum populo agere est rogare
quid populum quod suffragi
is suis aut iubeat: aut uetet.
Cōcionem cū populo habere:
est uerba facere ad populum
sine ulla rogatione.
Præda dicuntur corpora ipsa
rerum quæ capta sunt.
Manubię uero appellatę sunt
pecunia a quęstore ex uendi
tione prædę redacta.
Templa appellabantur loca p
per augures cōstituta: in qui
bus senatuscōsultū fieri iure
poterat: secus enim iustū nō
fuisset. Nec omnes edes sacre
temp a erant: ac ne edes qui
dem uestę templum erat.

Properat ille qui unum quid
mature transigit.
Festinat ille: qui multa simul i
cipit neq; pficit. Dicitur autē
festinare q̄si fessum eē. Nā q
multis simul rebus properā
dis defessus est: is iam nō pro
perat: sed festinat.
Rhythmus. i. modulus.
Numerus ordo pedū dicitur.
Melos. i. modulatio cantus.
Intolerantia est: quum iniuri
as quæ sunt ferendę non tole
ramus: neq; ferimus.
Incontinentia est: quum a qui
bus reb; uoluptatibusq; nos
tenere debemus nō tenemus.
Vani proprie dicuntur: non ut
uulgus dicit: desipientes aut
aut hebetes aut inepti: sed ut
ueterū doctissimi dixerunt:
médaces & infidi: & leuia ina
niq; pro grauib; & ueris a
stutissime componentes.
Stolidi autem uocantur: non
tam stulti & excordes: quam
tetri & molesti & illepidi.
Porcetra quę semel peperit di
citur. Scrofa uero q̄ sepius.
Matrona dicta est proprie: q̄

In matrimonium cum uiro cō

uenisset : q̄ in eo matrimonio maneret etiam si liberi nondū nati foret. dictaq; ita a matris nomine: non adepto iam : sed cum spe & omine mox adipiscēdo: Vnde ipsum quoq; matrimonium dicitur.

Mater autem familias appellata est ea sola: quæ in mariti manu: mancīpioq; aut ī eius in cuius maritus manu mancīpio esset: quoniam non in matrimonium tantum : sed in familiam quoq; mariti : & in sui heredis locum uenisset.

Vena est conceptaculum sanguis mixti confusiq; cum spiritu naturali: in quo plus sanguis est: minus spiritus.

Arteria est cōceptaculum spiritus naturalis mixti confusi q; cum sanguine in quo plus spiritus ē: minus sanguinis.

Pulsus aut est intētio motus: & remissio in corde & ī arteria: naturalis non arbitrarij. Vel aliter pulsus ē subsultio & palpitatio uel ebullitio uenę & ar

terie.

Ex A sconio pediano:

Templa esse dicunt singulorū locorum diis attributorum.

Delubra loca esse multarum ædium sub uno tecto a diluuiō pluie munitarū. Alii delubra dicunt ea templa: in quibus nunc delubra corporum abluendorum : more dodo- nei iouis: aut appollinis delphici in quorum delubris lebetes tripodesq; uisuntur.

Subsellia tribunalia sunt triumuirum quęstorū: & huiusmodi minora iudicia exercentium: qui non in sellis curulibus : nec tribunalibus sed in subselliis considebant.

Dies fœminino genere tēpus: & ideo diminutiue diecula dicitur breue tempus & mora.

Dies horarum. xii. generis masculini est: Vnde hodie dicimus quasi hoc die.

Oppugnare inimici & hostis officium est.

Prodere grauius: quum ad eos qui amici esse debent refertur hoc uerbum.

Aperte ad uerba pertinet non
obscura.

Palam ad præsentium multi-
tudinē & q̄litate frequētis loci.

Intelligitur aliquid argumētis

Animaduertitur sensibus præ-
senti animo utentibus.

Argumentari est argumentis
uti ad rem probandam.

Dicere est amplificatione uti
ad rem ad delectandum com-
mouendumq; oratorem ora-
tione perpetua.

Nefandum est non fandum.

Nefariū quod sacra polluit :
farre pio solita celebrari : ergo
nefarii sacrilegi.

Taciensis una romanorum tri-
bus : a Tacio rege.

Ramnes altera : ab romulo.

Luceres alia a luco monte siue
lucretio : siue a luco : quē lucū
asylum uocauerat romulus.

Improbis contra leges.

Inofficiosus contra merita.

Inhumanus contra pietatem.

Ex Macrobio.

Prudentiæ est ad rationis nor-
mam quæ cogitat : quæq; a-
git : uniuersa dirigere : ac nihil

præter rectum uel laudabile
facere.

prudentiæ insunt : ratio : intelle-
ctus circūspectio : prouiden-
tia : docilitas : cautio.

Fortitudinis est : animū supra
periculi metum agere : nihilq;
nisi turpia timere : tolerare
fortiter uel aduersa : uel pro-
spera fortitudo præstat ma-
gnanimitatem : fiduciam : se-
curitatem : magnificentiam :
constantiam tollerantiam : fir-
mitatem.

Temperantiæ est : nihil appete-
re pœnitendum : in nullo lege-
re moderationis excedere. sub
iugum rationis cupiditatē do-
mare. Temperantiã sequuntur
modestia : uerecundia : abstinē-
tia : castitas : honestas : modera-
tio : parcitas sobrietas pudici-
tia.

Iustitiæ est : seruare unicuiq;
quod suum est. De iustitia ue-
niunt innocētia amicitia : con-
cordia : pietas : religio : affe-
ctus : humanitas. His uirtuti-
bus uir bonus primum sui : at-
q; inde reipu. rector efficitur.

Moralis philosophia ē: q̄ do-
cet morū elimatā p̄fectionē.
Naturalis quę de diuinis cor-
poribus disputat.

Rationalis quum de incorpo-
reis sermo est: quę mens sola
complectitur. Hę sunt toti-
us philosophiæ tres partes.

Festi dies dicati sūt diis: festis
isūt sacrificia. epulę: ludi ferię

Profesti hominibus ob admi-
nistrandam rem priuatam:
publicamq; concessi:

Intercisi deorum hominumq;
communes sunt.

Fasti dies sunt: quibus licet fa-
ri p̄tori: tria uerba solēnia.
do. dico. addico.

Nefasti dies cōtrarii sūt fastis.

Comitiales sunt quibus cum
populo agi licet.

Comperēdini quibus uadimo-
nium licet dicere.

Stati qui iudiciū causa cum pe-
regrino instituuntur.

P̄liares at̄ oēs: qbus fas ē res
repetere: uel hostē laceſſere.

Nux iuglans ab iuuando & a
glāde dicta existimatur. Vel
iuglās quasi iouis glans. Nā

id arboris genus nuces hēt q̄
sūt suauiore sapore q̄ glās ē.
hunc fructum iouis glādem
appellauerunt.

Nux Auellana seu prænestina
quę eadem est: ex arbore est:
quæ corylus dicitur. hanc au-
tē nucē græci ponticā uocāt.

Nux castanea uocatur & hera-
cleotica.

Nux græca est quæ & amyg-
dala dicitur. sed & thasia ea-
dem nux uocatur.

Nux mollusca uulgo persicū
appellatur. Et mollusca nux
dicitur q̄ ceteris omnibus nu-
cibus mollior sit.

Noces & Mala sic diuidūt: ut
nuces dicant omne pomum:
quod foris duro tegatur: & in-
tus habet quod esui est.

Malum uero quod foris habe-
at quod est esui: & durum in-
tus includat. Secundum hęc
diffinitioem persicum quod
Sueuius poeta iter nuces nu-
merat: magis erit inter mala
numerandum.

Ex Rhetoricis Ciceronis.
Virtus est affectio animi con-
stans

stans conueniensq; laudabiles
efficiens eos in quibus est: Et
ipsa per sua sponte separata ē
utilitate laudabilis.

Virtus est animi habitus natu-
rę modo: atq; rationi consen-
taneus. habet autē partes q̄t-
tuor. Prudētiam. Iustitiā for-
titudinem. Temperantiam.

Prudentia est rerum bonarum
& malarum sciētia partes eius
mēoria. itelligētia. prouidētia.
Memoria est p̄ quam animus
repetit illa: quæ fuerunt.

Intelligentia est: per quam ea
perspicit: quæ sunt.

Prouidentia per quam futurū
aliqd uidetur anteq̄ factū ē.

Iustitia est habitus animi com-
muni utilitate cōseruata: suā
cuiq; tribuens dignitatē. Eius
partes: religio: pietas: gratia:
uīdicatio: obseruātia: ueritas.

Religio est: quę superioris cuius-
dā naturæ quā diuinā uocāt:
curā cerimoniamq; affert.

Pietas est: p̄ quam sanguine cō-
iunctis patriæq; bēiuolis offi-
ciū: & diligēs tribuitur cultus.

Gratia est: in qua amicitiarum

& officiorum alterius memo-
ria & remunerandi uoluntas
continetur.

Vindicatio est: per quā uis aut
iniuria: & oīno omne: qđ ob-
futurū est defendendo aut ul-
ciscendo propulsat.

Obseruantia est per quam ho-
mines aliqua dignitate antece-
dentes cultu quodam & ho-
nore dignantur.

Veritas est: per quam immuta-
ta ea quę sunt: aut āte fuerūt:
aut futura sunt: dicuntur.

Fortitudo est considerata peri-
culorum susceptio. & laborū
perpessio. Eius partes magni-
ficientia: fidentia: patientia: p̄-
seuerantia sunt:

Magnificentia ē rerum magna-
rum & excelsarum cū animi
amp' a quadam & splendida
propositione cogitatio atq;
administratio.

Fidentia est: per quam magnis
& honestis in rebus multum
ipse animus in se fiducię cum
certa spe collocauit.

Patientia est honestatis aut uti-
litatis causa rerum arduarum

ac difficilium uoluntaria : ac
diuturna perpeſſio.

Perſeuerantia eſt in ratione be-
ne conſiderata ſtabilis & per-
petua permantio.

Temperantia eſt: rationis in li-
bidinem atq; in alios non re-
ctos impetus animi firma &
moderata dominatio. Eius
partes Continentia. Clæmen-
tia. Modestia.

Continentia eſt: p̄ quã cupiditas
conſilii gubernatiõe regitur.

Clementia eſt p̄ quã aĩ temere in
odium alicuius inuentionis cõ-
ſitati comitare retinentur.

Modestia eſt: per quã pudor
honestus claram & ſtabilem
comparat autoritatem.

Sũt multa quę nos tum digni-
tate tũ quoq; fructu ſuo du-
cunt: quo in genere eſt gloria
dignitas aplitudo amicitia.

Gloria eſt frequens de aliquo
fama cum laude.

Dignitas alicuius eſt honeſta
& cultu & honore & uerecun-
dia digna autoritas.

Amplitudo eſt potētie aut ma-
ieſtatis aut aliquarum copia-
rum magna abundantia:

Amicitia eſt uoluntas erga ali-
quem bonarum rerum illius
ipſius cauſa quem diligit cum
eius pari uoluntate.

Ex Tuſculanis quæ-
ſtionibus Ciceronis.

Cernimus oculis.

Videmus aĩo: Cicero: Nos. nã
ne nunc quidem oculis cerni-
mus ea quæ uidemus.

Virtus ex uiro appellata eſt: uiri
aũt ppria maxie eſt fortitudo.

Sapientia ſanitas eſt animi.

Inſipientia eſt inſanitas q̄dã aĩ
q̄ eſt iſania: eadẽq; dementia.

Furor eſt mētis ad oĩa cecitas.

Aegrotatio in corpore eſt.

Aegritudo i aĩo. Eſt. n. animi:
aduerſante ratiõe contractio.

Metus opinio eſt magni mali
impendentis.

Aegritudo eſt opinio mali ma-
gni præſentis.

Voluntas eſt: quę quid cum ra-
tione deſiderat.

Libido eſt cupiditas uel appetē-
tia effrẽata: q̄ i oĩbus ſtultis in-
uẽitur. eſt. n. aduerſus rationẽ
incitata uehementius.

Gaudiũ dicitur quũ rone aĩus
mouetur: ut placidã atq; cõſtãter

Lætitia ē sine rōne aī elatio: nā
cū & ianiter & effuse aīus exul
tat tū illi lætitia gestiens uel ni
mia dici pōt & p̄fusa hilaritas.
Aegritudini subiūciuntur: Inui
dentia emulatio. obtrectatio.
misericordia. angor. luctus.
mœror. erūna. dolor lamenta
tio. sollicitudo. molestia. affli
ctatio. desperatio: & si qua
sunt de genere eodem.
Inuidia est ægritudo suspe
cta p̄p̄ alterius res secundas:
quę nihil noceāt inuidēti. Nā
si quis doleat eius rebus secun
dis a quo ipse lēdatur nō recte
dicitur inuidere: ut si hec̄tori
agamemnon.
Aemulatio dupliciter dicitur.
Est. n. hoc nomen & i laude &
in uitio: nam imitatio uirtutis
æmulatio dicitur. & tunc lau
dis est. Est item emulatio egritudo:
si eo quod quis cōcupie
rit alius potiatur ipse careat.
Obtrectatio est ea: quā ite iligi
zelotypiam uolo. Aegritudo
ex eo q̄ alter quoq; potiatur
eo: quod ille ipse concupierit.
Misericordia ē ægritudo ex mi

seria alterius iniuria laboran
tis. Nemo enim parricide aut
proditoris supplicio miseri
cordia cōmouetur.
Angor est ægritudo p̄mens.
Luctus ægritudo ē ex eius qui
charus fuerit interitu acerbo.
Mœror ægritudo flebilis.
Erumna ægritudo laboriosa.
Dolor ægritudo crucians.
Lamētatio ægritudo cū eiulatu
Sollicitudo ægritudo cum co
gitatione.
Molestia ægritudo permanēs.
Afflictatio ægritudo cū uexa
tione corporis.
Desperatio ægritudo sine ulla
rerum expectatiōe meliorū.
Metui autem subiecta sunt. pi
gritia pudor. terror. timor. pa
uor. examinatio. cōturbatio.
formido.
Pigritia metus ē seq̄ntis laboris
Terror metus cōtigēs: ex quo
fit ut pudorem rubor: sic ter
rorem pallor & tremor & den
tium crepitus consequatur.
Timor metus mali appropin
quantis.
Pauor metus mentem de loco

mouens. ex quo illud Ennii:
Tum pavor mihi sapientiam
omnē ex animo expectorat.
Examinatio metus subsequēs
& quasi comes pavoris.
Conturbatio metus excutiens
cogitata.
Formido metus permanens.
Voluptati subiecta sunt: mali
uolētia letans malo alieno de
lectatio: iactatio. & similia.
Maliuolentia est uoluptas ex
malo alterius sine emolumē
to suo.
Delectatio uoluptas suauitate
auditus animum delinens: &
qualis est hæc auriū: tales sūt
oculorū: & tactuum & odo
rationum: & saporū: quæ sūt
omnes unius generis ad pfun
dendum animum tanq̄ illi
quefactæ uoluptates.
Iactatio est uolupta gestiēs: &
se efferens insolentius.
Libidini subiecta sūt: ira. excā
descendia. odium inimicitia.
discordia. indigentia: deside
rium: & cætera eiusmodi.
Ira est libido puniēdi eius: qui
uideatur læsisse iniuria.

Excandescencia ira est nascens
ex modicoq; existens.
Odiū ira inueterata:
Inimicitia ira ulciscendi tem
pus obseruans.
Discordia ira acerbior intimo
odio & corde concepta.
indigentia libido inexplebilis.
Desiderium libido eius qui nō
dum adfit uidendi.
Auaritia ē opinio uehemēs de
pecunia q̄si ualde expetēda sit
inherens & penitus insita.
Facilitas ī bōis rebo ē: q; s. aliū
ad alia bona sunt aptiores.
Procliuitas in malis est rebus
lapsio.
Morbus appellatur totius cor
poris corruptio.
Aegrotatio morbus cum im
becillitate.
Vitium dicitur quum partes
corporis inter se desident: ex
quo prauitas membrorū: di
stortio. deformitas:
Sanitas aī dicitur: quū eius iu
dicia: opinioēsq; concordāt.
Insanię: ut dixit Ennius initiū
est color. uox. oculi. spiritus.
impotētia dictorum atq; fa

etorū quā ptē habēt sanitatis
Pulchritudo corporis est q̄dā
apta figura membrorum cū
coloris quadam suauitate.

Perturbatio ē aduersa rōne cō-
tra naturam animi cōmotio.

Sapientia est rerum diuinarū
& humanarū scīa cognitioq̄:
quē cā cuiusq̄ rei sit: ex quo ef-
ficitur ut dīna imitetur hūana
oīa inferiora uirtute ducat.

Ridere concessum est.

Cachinatio uituperatur.

Gaudere decet.

Lētari non decet.

Spes est boni expectatio.

Metus mali expectatio.

Fidentia. i. firma animi cōfisiō.

Scientia q̄dā est & opinio gra-
uis non temere assentiens.

Bonus uir dicitur omnibus uir-
tutibus instructus & ornatus
Beatus dicendus est qui sit ī bo-
nis nullo adiūcto malo. Bea-
ta autē uita uirtute conficitur.

Ex Vegetio de re militari.

Alares equites dicuntur ab eo
q̄ ad similitudinem alarū ab
utraq̄ parte protegant acies:
quē nunc uexillationes uocan-

tur a uelo: quia uelis: hoc ē flā-
mulis utuntur. Nunc autem
.i. tempore ipsius Vegetii.

Exercitus ex re ipsa atq̄ opere
exercitiū nomen accepit: ut
ei nunq̄ liceret obliuisci ad qd
uocabatur.

Legio ab eligendo appellata ē
q̄ uocabulum eorum deside-
rat: fidem atq̄ diligentiam q̄
bus milites probantur in sin-
gulis autem legiōibus roma-
norum sena milia interdū am-
plius militare consueuerunt.
In unaq̄ legiōe decem cohor-
tes eē debebant. habebat autē
peditum sex milia. Equites
.dccxxii. Minor enim nume-
rus armatorum in una legiōe
esse nō debebat: Maior tamē
interdum esse consueuit.

Tribunus uocatus est a tribu:
tribuendoq̄ iure. præerat enī
militibus quos ex tribu pri-
mus Romulus legerat.

Tessarii dicebātur: q̄ tessarā p̄
cōtubernia militū nūciabāt.

Tessara autē dicebatur p̄ceptū
ducis quo uel ad aliqd̄ op̄o uel
bellū mouebatur exercitus.

Candidati milites erāt prīcipales: q̄ priuilegiis mūiebātur.

Centuriones erāt qui singulas curabant centurias.

Decani erant: qui decem militibus præpositi.

Magistri militum non tātum binas legiones: sed & plures numero gubernabant.

Centuria uel manipulus inter pedites appellabatur.

Turma uero inter equites dicebatur. habebatque una turma equites. xxxii.

Decurio qui præerat turme turme dicebatur.

Tubicines ad bellum uocant milites rursusq̄ receptui canentes reuocant.

Cornicines & bucciatores quotiens canunt: non milites: sed eorum signa obtemperant ad nutum. aut quum mouenda: aut iam mota figenda sunt.

Tuba q̄ directa ē appellatur.

Buccina que ī semetipsam q̄reo circulo flectitur.

Cornu quod ex uris agrestibus argento nexum temperatum

arte & spū canētis flatu emittit auditum p̄ hęc autem tria idubitatis sonis agnoscit exercitus utrum stare: uel progredi: an certe regredi oporteat. utrum longe profequi fugientes an receptui canere.

Sarissę longissimi conti erant.

Testudo de materia uel tabulatis cōtextitur: que ne exuratur incendio coriis uel ciliciis: centonibusq̄ uestitur. hęc intrinsecus accipit trabē que ad onco præfigitur ferro. appellatur q̄ Arias: uel q̄ durissimā frontē habet: que subruat muros uel q̄ more arietum retrocedat: ut cum impetu uehementius feriat. Testudo autem ad similitudinem uerę Testudinis: uocabulum sumpsit. nā sicut illa modo reducit: modo profert caput. ita machinamentum iterdum reducit trabem: iterdū exerit: ut fortius cędat.

Plutei dicuntur qui ad similitudinē cassidis cōtextuntur e uimine & ciliciis uel coriis proteguntur. ternisq̄ rotulis: qua

rum una in medio duę in capi-
tibus opponuntur: in quam-
cunq; partem uolueris admo-
uentur more carpēti: quos ob-
sidentes applicant muris: eo-
rumq; munitione protecti sa-
gittis siue fundis uel missili-
bus defensores omnes de pro-
pugnaculis ciuitatis extur-
bant: ut scalis ascendendi fa-
cilior præstetur occasio.
Agger ex terra: lignisque extol-
litur contra murum: de quo
tela ianctantur.
Malleoli uelut sagi tę sunt: &
ubi adheferint: quia arden-
tes ueniunt uniuersa confla-
grant.
Phalarica autem ad modū ha-
stæ ualido præfigitur ferro.
Intra tubum etiam hastile sul-
phure resina bitumine: stupis
q; conuoluitur ifuso oleo: qđ
incendiarum uocant: quæ ba-
listæ impetu destinata præru-
pto munimine ardens figitur
ligno: turriamq; machinā fre-
guenter incendit.
Telenon dicitur quotiens una

trabsin terram præalte defig-
tur: cui in summo uertice alia
trāsuerfa trabs longior dime-
sa medietate cōnectitur eo li-
bramēto: ut si unū caput de-
presseris: alterum erigatur: in
unoquoq; capite cratibus siue
tabulatis cūtextitur. machina
in qua pauci collocātur arma-
ti: tūc per funes uno attracto
depressoq; altero capite eleua-
ti imponuntur in murum.
Exostra pōs dicitur: qui de tur-
re lignea rotis ducta: murū
q; appropinquata: in murum
repente perducitur.
Balista funibus: neruis: chordis
que tenditur: quæ quanto pl-
xiora brachiola habuerit: hoc
est quanto maior fuerit: tante
spicula lōgis emitit: quæ si ius-
ta artem mechanicam temper-
tur: & ab exercitatis hominibus
qui mensuram eius ante coll-
gerint: dirigatur: penetrat qđ
cunq; percusserit.
Onager autem dirigit lapides
sed pro neruorum erassitudi-
ne & magnitudine saxorum

pondera iaculatur. nam quan-
to maior fuerit: tãto maiora fa-
cta fulminis more contorquet.
his duobus generibus nulla tor-
mentorum species uehemẽti-
or uenitur.

scorpiones dicebãt: quas nũc
manubalistas uocant. ideo sic
uocati: quia paruis subtilibusque
spiculis inferant mortem.

Tenetus color marinis est flu-
ctibus simillis

missilia erant: quibus ute-
batur pedestris exercitus: fer-
ro subtili: irigono præfixa no-
uem unciarum sine pedali: quia
in scuto fixa nõ possent absci-
di: & loricam scienter: ac forti-
ter directa facile prorumpere
bãt cuius generis apud nos
iam rara sũt. hæc ex Vegetio.

Modestus autem ait: Pilum
maius uocari missile: quod erat
ferro triangulo unciarum no-
uem hastili pedum quicque semis:
suoque tempore spiculum dice-
batur: ad cuius iactum exerceba-
tur præcipue milites: uocari
missile: quod erat ferro trian-
gulo unciarum nouem hasti-

li pedum quicque semis. suoque
tempore spiculum dicebatur:
ad cuius iactum exercebantur
præcipue milites quod arte &
uirtute directum & scutatos pe-
dites & loricanos equites sæpe
transuerberabat. Alterum ue-
ro pilum minus erat ferro un-
ciarum quicque: hastili trium pe-
dum semis: quod tunc uericu-
lum: Nunc uerutum dicitur:
Nunc autem tempore ipsius
modesti intellige.

Ex Capro

Circiter ad numerum refertur.

Circum ad locum.

Circa ad tempus.

Tunc temporis ad uerbum.

Tunc ordinis est.

Fidus amicus.

Fidelis famulus dicitur.

Cognoscimus ignota: & iuuisa.

Agnoscamus quae nobis exciderant

Similis illis ad mores refertur.

Similis illi ad uultum.

Collactaneus est eisdem mammis
educatus.

Collacteus est: qui uno eodumque
lacte educatus est.

Suscipimus ad animum & mentem

tem refertur. ut susceptum p
fice munus.
Succipimus corpe: ut succipi-
ūt famulæ collapsaq; mēbra.
Accidit aliquid aduersi:
Cōtingit aliquid pulchri.
Inuidus qui inuidet.
Inuidiosus q; iuidiā substinet.
Vortex fluminis est.
Vertex capitis.
Pauperies damnum est.
Paupertas ipsa conditio.
Māne hominis sunt.
Hubera sunt pecudum:
Precor prospera.
Imprecor terra.
Sanguis dum manet est.
Cruor effusus est.
Sumimus ipsi.
Accipimus ab alio: sic quū da-
bimus dicendum est accipe.
quum permittimus ipsi tolle-
re: dicendum est sume.
Pone loci aduerbium est.
Post temporis.
Vultus mutatur.
Facies permanet.
Mœstus animo.
Tristis aspectu dicitur.
Protenus p. e. aduerbiū locale

ē: idest porro tenus. ut cū pro-
tenus utraq; tellus una fo ret.
Protinus per. i. aduerbium est
temporale: idest statim.
Hic malus nauis arbor est:
Hęc malus frugifera.
Pinas murorum.
Pennas auium dicimus.
Exprobat: qui commemorat:
quæ prestitit.
Opprobat: qui opprobriū di-
cit: hoc est uitium.
Primus ex multis.
Prior ex duobus dicitur:
Ducit uir.
Nubit mulier:
Carcer dicitur in quo homines
coercentur.
Carceres uero unde currus ef-
funduntur.
Ex Pompeio Festo.
Apud & penes in hoc differūt:
q; apud personam cum loco
significat. penes personam &
dominum ac potestatem: qd
trahitur a penitus.
Abgregare ē ab grege ducere:
Adgregare est ad gregē ducere
Abalienatus quem quis a se re-
mouerit.

Alienatus qui aliēus factus ē.
Amita patris mei soror: dicta
quia a patre amata est. Nam
plus sorores a fratribus quam
fratres diligere solent. uidelicet
propter dissimilitudinem per-
sonarum.
Matertera matris soror: quasi
mater altera.
Concilium dicitur a populi cō-
sēsu Vel a cōclādo. i. uocādo.
Consilium uel a consulēdo di-
citur. uel q̄ in unam sententiā
plurium mentes consiliant:
& conueniant. sed a silētio cre-
dibilius dictum putatur quo
maxime inuenitur.
Cāterius hoc distat ab Equo:
quo maialis a Verre: Capus
a gallo. Veruex ab Ariete. Cā-
terius enim equus est: cui te-
sticuli amputantur.
Cuncti dicuntur quidem om-
nes: sed coniuncti & cōgrega-
ti: At uero omnes etiam si di-
uersis in locis sint.
Experrectus est: qui per se uigi-
lare cœpit.
Expergitus ab alio excitatus:
quem solemus dicere experge-
factum.
Exercitus & militum Copia di-
citur & homo multis negoci-
is exercitus sed superius quarti
ordinis: hoc secundi est.
Exemplum ē: quod sequamur
aut uitemus.
Exēplar quod simile facimus:
Illud animo aestimatur: Istud
oculis conspicitur.
Ibi dicitur quum locus semel
demonstratur:
Ibidem quum sæpius.
Mōstrum dictum: uelut Mo-
nestrum q̄ mōeat aliqd futu-
rum.
Prodigium uelut prædiciū
q̄ prædicat.
Portentum q̄ portendat.
Ostentum q̄ ostendat.
Monstra dicuntur naturæ mo-
dum egredientia: ut serpens
cum pedibus. Auis cum quat-
tuor alis: homo cum duobus
capitibus.
Noxia apud antiquos damnū
significat. sed a poetis pōitur
pro culpa.

Noxa ponitur pro peccato aut peccati poena.

Obiurgatio post turpe factū.

Castigatio uero mōitio est ante commissum.

palmites uitium sarmenta appellantur: q̄ in modū palmā rū uirgulas q̄ si digitos edūt.

palmule appellantur remi: a similitudine manus humanę.

posticum hostium in posteriore parte ædium: Cæterum antiqui etiam uicinum habitantem ad posteriorem partē ædium sic appellarunt. Deniq; & q̄ ante nos Antica: & que post nos sūt postica dīr. Etiam dexterā Anticā: sinistra posticā sic etiā ea cæli pars q̄ sole illustratur ad meridiē antica utiq; nominatur. que ad septentrionem est postica: rursusq; diuiduntur in duas partes orientem & occidentem.

presidium est: quod pro utilitate & salute alicuius auxilii gratia præponitur.

Subsidiū qd̄ postpositū est ad subueniendum laborantibus.

properare aliud est: aliud festi-

nare. qui unum mature transi-

git: is p̄pat. Qui multa simul incipit: neq; p̄ficit: is festinat.

Quatenus significat qua fine: sicut hactenus hac fine. Quatinus uero quoniam.

Quāmoxx significat q̄ cito.

Mox uero per se significat postea uel paulo post.

Regium est quod est aut fuit regis.

Regale est dignum rege.

Sons nocens:

Insons innocens.

Secus aliter.

Haud secus non aliter.

Stips est numerus signatus.

Stipes uero fustis terræ d̄fixus

Tuor uideo.

Tueor defendo.

At differentiam rerum significat ut quum dicimus scipio ē bellator: at. M. Cato orator.

Ex Nonio Marcello:

Amare uim habet maiorem.

Diligere leuius amare. Cicero ad brutū: sic igitur facies Et me aut amabis: aut quo cōtētus sum diliges.

Alere est uictu temporali ui-
tam sustinere.
Educare autem ad satietatē p-
petuam educere.
Meretrix honestioris loci est &
quæstus: nā meretrices dictæ
sunt: quia copiam sui tantū-
modo noctu facerent.
Prostibula q̄ ante stabulū stet
quæstus diurni & nocturni
cura.
Genitrix semper quæ genuerit
nuncupatur.
Mater uero aliquando pro nu-
trice ponitur.
Pudet uerecundię est.
Piget poenitię.
Osculum ab ore.
Suauium a suauitate dicitur.
Sacrificare est ueniam petere.
Lirare est propitiare & uotum
impetrare.
Expleri ē tātūmodo plenū eē.
Satiari supra modum.
Arcus suspēsus appellatur for-
Arquus nō nisi ī cælo: (nix.
quem irim poetæ dixerunt.
Fors est casus temporalis.
Fortuna dea est ipsa.
Ferus est sequus:
Ferox est fortis.

Faustū ē q̄si a fauēdo dictū: ac
per hoc p̄sperum & p̄pitiū.
Vnde contra infaustum minax
& impropitium.
Festum uero solenniter lætum
& feriatum.
Animus est quo sapimus.
Aīa qua uiuimus. Sine animo
anima ē debilis: hinc animus
ad intelligentiam tributus.
Vultus est uoluntas: quæ pro
motu animi ī facie ostēditur.
Facies oris species.
Mussare hoīum ē occulte quid
& opressa uoce loquentium:
quod celatum uelint.
Murmurare autem maioris so-
ni ē: proximi ad tumultum.
prioris cōparatiui sūt gradus.
Primores sūmę quęq; res. Tur-
pilus in Demetrio: Sandilio
innixa digitis primoribus.
Poesis textus scriptorum: ut
odyssa uel ilias homeri: aut
Aeneis Vergiliū.
Poema iuentio parua: quę pau-
cis uerbis exprimitur: ut ī gla-
diatoribus ludis homeri.
Poetica est ars earum rerum.
Diomedes uero sic ait. Poeti-
ca est fictę ueręq; narrationis

cōgruenti rhythmo uel pede
composita metrica structura
ad utilitatē uoluptatemq; ac
comodata: poetice ars ipsa in
telligitur poema aut pars opis
ut tragœdia. poësis cōtextus
& corpus totius opis effecti:
Ut ilias: odyſſea: eneis.

Fora neutro genere iudiciorū
& litium sedes sunt.

Fori masculino genere sunt spa
tia in nauibus apertiora.

Peritus est plusq; doctus.

Vrbs est ædificiar.

Ciuitas Incolę.

Sciū secum.

Consciū cum alio sciū est: li
cet consciū indifferenter po
situm legerimus.

Auspiciū est auium conspe
ctio: & quę ex uolatu auium
significantur & uocibus.

Auguriū autem rerum om
nium coniecturas prudenter
ac diligenter amplectitur.

Monstra & ostenta similiter in
telliguntur: q; iminentia mō
strent & ostendant.

Omen uotū ē mentis & uocis.
Vnde sacrificātibus dicitur: bo

na habere omina: id est ut cir
cunstantes & bona mente ue
lint. & recta oribus pferant.

Portentum non solum q; por
tendat: sed quod iam oppor
tet & faciat in his significatio
nibus: quę ī auspiciis & augu
riis & extispiciis ostenduntur.

Prodigiū autem semper pes
simū est dictum quasi por
ro adigendum. Virg. lib. ii.
en. Sola nouū dictuq; nefas
harpya celeno pdigiū canit:
& tristes denuntiat iras festus
uero ut superius patuit: scri
bit prodigiū uelut p̄dici
um: q; p̄dicat.

Iniuria leuior res est quā Con
tumelia pacuuius: patior fa
cile iniuriam: si est uacua a cō
tumelia.

Fulmē est telum ipsum: quod
iacitur.

Fulgur ignis qui coruscat ful
mine. Vnde & fulgetra dici
tur fulgor.

Fulguratum dicitur fulgure ta
ctum uel exustum.

Iurgium leuior res est qualis:
si quidem inter beniuolos ac

propinquos dissentio uel cō-
tentio iurgium dicitur:
Lis inter inimicos dissentio ap-
pellatur:
Audacia temeritas est:
Audientia fortitudinis:
Merx est species ipsa.
Mercatura est actus ipse lucri
de merce.
Mercatus autem locus in quo
agitur mercatura.
peius a malo dicitur: qđ i usu ē
& creberrime frequentatur.
Deterius uero a bono discerni-
tur: ut minoris sit meriti: quā
illud. quod placet. Virgi. lib.
iiii. ge. Deterior qui uisus eū
ne prodigus obsit Dede neci.
Idē li. viii. Deterior donec pau-
latim: ac de color etas. hęc. n.
melioribus comparata sunt.
Circus est planicies rotunda:
ut circuitus.
Globus soliditas undiq; ro-
tunda: ut est Sphæra & stami-
num glomera.
præda corpora ipsa rerum quę
capiuntur.
Manubiæ uero pecuniæ ex præ-

da uendita redactæ.
peruicacia est interdum bona-
rum rerum perseuerantia.
pertinacia semper malarum.
Sensus dicuntur qui sentiunt.
Sensa quę sentiuntur.
Morosa cōtrariis puerisq; mo-
ribus.
Morata bonis moribus:
Morigera aliis morem gerens
.i. obsequens.
Vegetum incolumen est.
Vigēs forte. nā uegetū corpis.
Vigēs etiam animi possumus
dicere: ut in multis.
profecti dies sunt a festiuitate
uacui Festi dies in quibus fe-
sta coluntur.
Quærere & requirere hoc dif-
fert: q̄ requirere est diu q̄rere.
Specula locus eminens unde
longius inspicere potest.
Speculū despiciētia significat.
profiteri uoluntas est.
Cōfiteri necessitatis. Cice. pro
Manlio: hoc ego non solum
confiteor: uerū etiam profite-
or. honestius uel profiteri quā
confiteri.

Hulcus tecta & clausa malignitas.

Vulnus hians patens.

Turpe leuior res est q̄ foedum

Tullius d̄ offi. Luxuria uero cum omni etati turpis: tū senectuti foedissima est.

Dignitas uiris.

Venustas foēis sit attribuenda

Tul. d̄. of. li. i. Venustastē muliebrem dicere debemus. Dignitatem uirilē.

Ignosco preteritis.

Cōcedo futura. Tullius ad Cē sare m iuniorē: Q uod mihi & philipo uacationem dabis gaudeo. nā & preteritis ignoscis & Concedis futura.

Despicere grauius est: quā contemnere. Tullius in Verrem: Q uemq; contempserit Despexerit.

Cupiditas & cupido diuersa sūt. nam cupiditas est leuior.

Lucilius: Cupiditas ex homine. Cupido ex stulto nūquam tollitur. q̄ cupiditas pars quēdam sit temperatior defluens ex cupidine.

Imitatio simplex: & liuorē atq;

inuidam non admittit.

Aemulatio habet quidem imitandi studium sed cū malitię operatione.

Probatum & Spectatum uis maioris est.

Lucilius. Tuam probatum mihi & spectatam adoloscē tiam

Bellum & proelium hoc differunt: q̄ prelia partes sunt belli. hoc est in bello congressiones. Lucilius: Vt romāus populus uictus uī: & superatus preliis sepe est multis. Bello uero nūq; in quo sunt omnia. Virgi. li. xi. Infantem fugiens media iter proelia belli Sustulit exilio comitem.

Euitare plus est q̄ cauere. Lucilius lib. vi. Quid cauendum tibi censerem: quid euitandū maxime.

Vetustiscere & ueterascere qd̄ intersint: Nigidius deplanauit. Dicemus quæ uetustate deteriora fiunt uetustiscere. Inueterascere quæ meliora

Nocens a nefario & impio distare uoluit Tullio de of. lib. ii. Vt nocēs leuius uideri possit: Ait enī Nec tamē ut hoc fugiendum est. ita habendū est religioni contrarium: Nocentem aliquādo & nefarium impiumq; defendere.

Mutuū sine usuris.

Fœnus cum usuris sumitur.

Nutare capitis est.

Annuere uel nuere narium uel labiorum.

Nictare oculorum.

Innuere est facie significare.

Opprimere maius est: q̄ extinguere. Tullius de amicicia.

Quamobrem danda opa ē: Ne qua amicorū dissidia fiāt: Sin tale aliqd̄ euenerit: ut extinctę potius amicitie q̄ oppressę uideantur: quasi quod extinguitur possit reflammari: qđ opprimitur: nō queat.

Morbusest cum accessu utiq; aut contagii aut temporis.

Vitium est perpetua & insana bilis: & irreuocabilis causa.

Memnisse omnium ē animantium: ut cibi, potiōis, somni.

uoplutatis.

In mēoriā redire: seu reuocare qđ exciderit nisi hoies posse.

Die quarto temporis præteriti:

Die q̄rta t̄pis futuri eē uolūt.

Qui mentitur ipse non falsus alter falere conatur.

Qui mēdaciū dicit ipse fallitur ut. P. Nigidius manifestauit.

Properare is dicitur: qui unum quid mature transigit.

Festinare dicitur qui multa simul incipit: nec perficit.

Auarus sēp̄ i reprehensione est.

Auidus aut ab auendo: duod est etiam honeste incipiendo.

Prospicere aduersum uidere dicitur.

Respicere quasi retro aspicere

Innocens non nocens.

Innocens illesus.

Miserari est flere & lamentari.

Misereri iniserationem alienis casibus exhibere.

Multum infinitum est: auaril q; applicandum.

Satis finitum est: parcis & se continentibus applicandum.

Inniti incumbere est. Virgi. li. vi. Ille uides pura iuuenis qui

innititur

innicitur hasta.

Obniti uero est contra aduersa
obluctari. Vir. li. iiii. ge. Vsq;
adeo obnixi non cedere.

Ergastulum neutro genere car
ceris locus.

Ergastulus. g. m. custos pena
lis loci.

Fremere ē magnū sonare. Vir.
lib. ii. geo. Fluctibus & fremi
tu assurgens Benace marino.

Frendere est dentem dentibus
irascendo quaterere. Virgi. lib.
iii. Dentibus infrendēs de Po
lyphæmo loquens:

Pecuniosi a pecore dicti sunt.

Locupletes a possessiōibus lo
corū olim nanq; res erat in lo
corum possessionibus & i pe
core. unde pecuniosi & locu
pletes uocabantur.

Ex Tullio de natura deorū.

Physiologia: idest naturę ratio

Theogonia: idest deorū origo

Prolepsis appellatur ab Epicu
ro: quæ latine anticipatio dici
tur: quam ante Epicurum ne
mo eo uerbo nominarat.

Hemarmenen dicunt fatalem
necessitatem.

Mārice latine diuīatio dicitur.

Pietas ē iustitia aduerso deos.

Scītas ē scīa colēdorū deorū.

Religio dorū cultu pio otietur

Aīcitię nomē ab āore ē dictū.

Cometas græci. nostri crinitas
uocant.

Venæ sanguinem continent.

Arterię uero spūm: nam san

guis per uenas in omne cor

pus diffunditur & spiritus per

arterias. Vtręq; autem crebrę

multęq; toto corpore intextæ

uim quandā incredibilē arti

ficiosi opis: diuiniq; testātur.

Pupilla uocatur acies ipsa qua

cernimus.

Palpebrę sūt tegumēta oculo

rū mollissimę tactu. Mūiteq;

sūt palpebrę tāq; uallo pilorū

Mundus est: quasi cōmunis

deorum atq; hominum do

mus: aut urbs utrorumq;.

Physicus: idest naturalis.

Sphæra est globus ex solidis.

Circulus autem orbis: qui cy

clus gręce dicitur. ē ex planis.

Annua solis cōuersio fit dieb;

quinq; & sexaginta & trecen

tis: quarta fere diei pte addita.

Annun magnum mathematī
ci nominauerunt: qui tum ef-
ficitur quum solis & lunæ &
quinq; errantium ad eandem
inter se comparationem con-
fectis omnium spatiiis est fa-
cta conuersio.

Veneris stella infima est quin-
q; errantium: que phospho-
ros græce lucifer latine dicitur:
quum antegreditur solē: quū
subsequitur autem hesperos:
ea cursum anno conficit.

Naturam Zeno ita definiuit:
ut eam dicat ignem esse artifi-
ciosum ad gignendum.

Saturnum eum esse uoluerūt:
qui cursum & conuersionem
spatiorum: ac temporum cō-
tineret: qui deus græce id ipsū
nomē habet. Cronos enim di-
citur: qui est idem quod spaci-
um temporis. Saturnus autē
est appellatus: q; saturaretur
ānis: ex se enim natos comes
se fingitur solitus: quia consu-
mit ætas temporū spatia: an-
nisq; præteritis insaturabiliter
expletur. Vincētus autem ab-

iove: ne immoderatos cursus
haberet: atq; ut eum siderum
uinclis alligaret.

Iuppiter. i. iuuās pater: quem
conuersis casibus iouem a iu-
uando appellamus. A poetis
pater diuumq; hominūq; dici-
tur. A maioribus autem no-
stris Optimuss Maximus.
Et qdē ante optimus. i. bene-
ficentissimus q̄ maximus: qa-
maius est: certe q; gratius pro-
desse oibusq; opes magnas
habere. De hoc etiā augures
nostri dicunt ioue fulgēte to-
nāte. i. celo fulgēte & tonāte.

Aer: ut stoici disputāt: interie-
ctus inter mare & celum Iu-
nonis nomine consecratur: q̄
est soror & coniunx iouis: q;
& similitudo est etheris: & cū
eo summa coniunctio. Effoe-
minarūt autē eū: Iunoniq; tri-
buerūt: q; nihil ē eo mollius.

Iunonē a iuuādo credo noiātā
Neptunus a nando deducitur
paulū primis litteris imutatis:
Ceres tāq; geres a gerēdis frugi-
bo priā littera mutata dicitur

Maiors dictus q̄ magna uer-
teret.

Minerua dicta uel q̄ miueret:
uel minaretur.

Iani nomen ab eundo deductū
est nam principem in sacrificā
do Ianum esse uoluerūt.

Veste nomen a gr̄cis sumptū:
ea est enim: quę ab illis Hestia
dicitur. Vis autē eius ad aras
& focos pertinet: itaq̄ i ea dea
q̄ est rerum custos intimarū
omnis & precatio & sacrificā-
tio extrema ē. In Iāo uero pri-
ma. In omnibus enim rebus
uim habent maximam: pri-
ma & extrema.

Penates siue a penu dicuntur.

Est enim omne quo uescūtur
homines poenus: siue ab eo q̄
penitus insidēt. ex quo etiam
penetrales a poetis uocantur.

Sol dictus ē: uel quia solus ex
omnibus sideribus est tantus:

Vel quia quū ē exortus obscu-
ratis omnibus solus apparet.

Luna a lucendo nominata est:
eadem ē enim lucina: Itaq̄ ut

apud gr̄cos Dianam eamq̄
luciferam: sic apud nostros iu-

nonem Lucinam in pariendo
inuocant.

Diana dicta quia noctu quasi
diem efficeret. adhibetur autē
ad partū: q̄ ii maturescūt aut.
vii. non nunquam: aut ut ple-
rūq̄ nouem lunę cursibus..

Menses lunę cursus: quia men-
sa spatia cōficiunt noīantur.

Venerem nostri nominarūt: q̄
dea ad res omnes ueniret.

Venustas a Venere dicta est.

Superstitiosi uocati sūt qui to-
tos dies precabātur & immo-
labant: ut sibi sui liberi super-
stites essent: quod nomen pa-
tuit postea latius:

Religiosi dicti sunt ex relegen-
do tanquā relegerent: & dili-
genter retractarēt omnia quę
ad cultum deorū pertinerent.

Lex est recti præceptio: prau-
q̄ depulsio.

Naturam alii esse censent uim
quandam: siue rationem cien-
tem motus in corporibus ne-
cessarios.

Alii autem uim participē rati-
onis: atque ordinis: tanquam

uia p̄gredientem: declarantē
que quid cuiusq; rei causa effi-
ciat: quid sequatur. cuius so-
lertiā nulla ars: nulla manus
efficiat. Nemo opifex conse-
qui possit imitando.

Fatum id est: quod semper ex
omni eternitate uerum fuerit.

Versutos eos appello: quorum
celeriter mens uersatur:

Callidos aut quorū tanq̄ māus
ope: sic animus usu cōcalluit.

Mūdum deorum domum exi-
stimare. debemus.

Corpo omne aut aqua: aut aer
aut ignis: aut terra est: aut id:

quod est concretū ex his: aut
ex aliqua parte eorum. Horū
aut nihil est: quod nō itereat.

Iustitia est q̄ suū cuiq; tribuit.

Hercules plures tradūt: Anti-
quissimum ioue natū: sed itē

ioue antiquissimo. ex eo igitur
& lyfico est hercules quem cō-

certauisse cum apolline de tri-
pode accepimus. Alter tradi-

tur nilo nato Aegyptius quē
aiunt phrygias litteras cōscri-

psisse. Tertius est ex deis indi-
getis: cui iſerial afferūt. Quar-

tus iouis & asteriē latonē sorō-
ris: quityri maxime collitur:
cuius carthaginem filiā ferūt.

Quintus ī india: qui belus di-
citur. Sextus hic ex alcmena
quem iuppiter genuit sed ter-
tius iuppiter.

Ferię deę sunt specularices &
uindices facinorū & sceleris.

Nascio dea nominata a mascē-
tibus: quia partus matronarū
tueatur cui in agro ardeati rē
diuinam facere solebant.

Leucothoe Ino cadmi filia: a
gręcis: a nob̄ matura dicitur.

Absyrtus medeę frater: qui est
ap̄d pacuum Agyal eus: sed

illud nomen ueterum litteris
est usitatus.

Ioues tres numerant: duos qui
theologi nominantur: Ex qui-

bus primum & secundum na-
tos in arcadia: alterum patre

ēthere: ex quo etiam proserpi-
nam natam ferūt: & liberum.

Alterū patre celo: qui genuit
se mineruam dicitur: quā prin-

cipem & inuentricem belli fe-
runt. Tertium cretensem Sa-

turni filium cuius in illa insu-

la sepulchrum ostenditur.
Soles q̄ multi a theologis pro-
feruntur. Vnus eorū ioue na-
tus nepos etheris. Alter hype-
rione. Tertius uulcano nili fi-
lio: cuius urbē egyptii uolūt
eē eam: quę heliopolis appel-
latur. Quartus, qui heroicis
tpibus. Quintus is, qui col-
chis fertur Aetam & Circen
procreauisse.

Vulcani complures fuere: pri-
mus cælo natus: ex quo & mi-
nerua apollinem eum cuius
in tutela athenas antiqui histo-
rici eē uoluerūt. Secundus ue-
ro nilo nato Opas ut egyptii
appellāt: quē eustodē eē egypti
uolūt. Tertius ex tertio iou-
e & iunone: qui lemni fabri-
cæ traditur pręfuisse. Quar-
tus memalio natus: qui te-
nuit insulas propter siciliam:
quæ Vulcaniē nominabātur.
Mercurius unus Cælo patre:
Die matre natus: Alter ualen-
tis & phoronidis filius is qui
sub terris habetur.

Tertius Ioue tertio nato & ma-
ia: ex quo & penolapa pana-

natum ferunt. Quartus nilo
patre: quem egyptii nefas ha-
bēt nominare. Quintus quē
colunt pheneatæ: qui argentū
inuenisse: & argum dicitur in-
teremisse. ob eāq; causā ægy-
pto pręfuisse. atq; ægyptiis
leges & litteras tradidisse.
Hunc egyptii treir appellant:
eodem nomine anni primus
mensis apud eos uocatur.

Esculapiorum primus apolli-
nis: quem arcades colunt: qui
specillum inuenisse primusq;
uulnus dicitur obligauisse.

Secundus secundi mercurii fra-
ter, is fulmine percussus dici-
tur humatus esse cynofuris.
Tertius arsippi & arsinoe: qui
primus purgōnē alui dentisq;
euulsionem ut ferunt inuenit:
cuius in arcadia non longe a
lusio flumine sepulchrum &
lucus ostenditur.

Apollinū antiquissimus is: quū
paulo antē e Vulcano natum
esse dixi custodē athenarum.
Alter Corvbantis filius natus
in creta: cuius d̄ illa insula cū
ioue ipso certamē fuisse tradi-

tur. Tertius ioue tertio natus
& latona quem ex hyperbore
is delphos ferunt aduenisse.

Quartus in arcadia: quem ar
cades nomionē appellant: q̄
ab eo se leges ferūt accepisse.

Diāe itē plures. Prima iouis &
pserpine: quæ p̄inatū cupidi
nem genuisse dicitur. Secun
da notior: quam ioue tertio
& latona natam accæpimus.

Tertiæ parter Vpis traditur
Eam sepe greci Vpin paterno
nomine appellant.

Dionysios multos habemus.

Primum ioue & pserpina na
tum. Secundum Iulo qui ny
sam dicitur interemisse. Ter
tium capro patre: eumq̄ regē

asiæ præfuisse dicunt. Quar
tum ioue & luna cui sacra or
phica putātur confici. Quin
tum nyso natum & Thvone:

a quo trieterides cōstitutę pu
tantur.

Venus prima cęlo & die nata.

Altera spuma procreata: ex
qua & mercurio Cupidinem

secundum natum accepimus

Tertia ioue nata & diana quę
nupsit uulcano: sed ex ea &
marte natus anteros dicitur.

Quarta syria Cyroq̄ cōcepta
quę astarte uocatur: quā ado
nidi nipsisse proditum est.

Minerua prima: quam apolli
nis matrē supradiximus. Se
cunda orta Nylo: quam egyp
ptii saletę colunt. Tertia illa:
quam ioue generatā supradixi
mus.

Quarta ioue nata & co
ruphe oceani filia quadrigatū
inuentrix. Quinta pallantis:

quæ patrem suum dicitur ite
remisse uirginitatem suā uio
lare conātem: Cui pinnarum

talaria affigunt.

Cupido primo mercurio & dia
na prima natus dicitur. Secū
dus mercurio & uenere secun
da. Tertius quidem est Ante
ros marte & uenere tertia.

Malitia est uersuta & fallax ra
tione nocendi.

Ex Tullio de Diuinatione.

Sagire enim sentire acute ē: ex
quo sagaces dicti canes. Is igi
tur qui ante sagit: quam obla

ta res: dici ur prælagire: idest
futura ante scire.

Luno moneta appellata ē: quo
niam quum terræmotus fa-
ctus eēt: uox ab eade iunōis ex
arce extiterat ut sue plena pro
curatio fieret.

Fatum autē id appello: quod
gręci hemarmenen: idest ordi
nē feriēq; causarum: cū cā cau
sam ex se gignat. Ea est ex oī
eternitate fluens ueritas sem-
piterna. quod cum ita sit nihil
est factum: quod non futurū
fuerit. eodemq; modo nihil ē
futurum cuius non causas id

ipsū efficiētes natura cōtineat.
Diuinationo est earum rerū præ
dictio & præsentio: quę essent
fortuite.

Ventos placet stoicis esse eos
anhelito terre: qui frigidi sūt:
quum fluere coeperint.

Fulgores & tonitrua existunt:
quum anhelitus terre qui frigi
di sunt: se in nubem induerit:
eiusq; tenuissimam quāq; par
tem coeperint diu dere atq; di

rūpere: idq; crebrius facere &
uehementius.

Fulmē est: quū nubiū cōflatio
ardor expressus se emisit.

Tages quidam dicitur in agro
tarquiniensi quum terra ara-
retur & sulcus altius esset im-
pressus extitisse repēte & eum
affatus esse qui arabat. Is autē

Tages ut ī libris est hetrusco-
rum puerili specie dicitur ui-
sus sed simili fuisse prudētias
Eius aspectu quū obstupuis-
set bubulcus clamorēq; maio-
rem cum admiratione edidit
set: concursum esse factum
totamq; breui tempore ī eum
locum hetruriam conuenisse
tum illum plura locutū mul-
tis audiētibus: qui omnia uer-
ba eius excepint litterisq; mā-
dauerit. Omnem autem ora-
tionem fuisse eam: quę haru-
spicine disciplina cōtineretur:
eam postea creuisse rebus no-
uis cognoscendis: & ad eadē
illa principia referendis.

Zodiacus gręce signifer orbis
latine dicitur.

Orizontes a grecis nominantur: a nobis finiētes uisum rectissime noīari possunt: Illi orbis qui cæli quasi medium diuidunt: & aspectum nostrum definiunt.

Lemmata dialectici grece appellant ea: quę latini duas sumptiones.

Diuinationem Chrysippus definiuit his uerbis: uini cognoscentem & uidentem & explicantem signa quę a diis hominibus significantur ī somnis.

Ex Lactantio Firmiano.

Deus autem ē qui eterna mēs: ex omni utiq; parte perfectæ cōsumatęq; uirtutis ē. Pythagoras ita diffiniuit quid esset deus: Animus qui per uniuersas mūdi partes omnemq; naturam cōmeans atq; difusus: ex quo omnia quę nascuntur: animalia uitam capiunt. Cicero autem quid sit deus in li. i. tuscu. diffinit dicens: Nec uero deus ipse qui intelligitur a nobis alio modo intelligi potest: nisi mens soluta quędam libera & segregata ab omni cō-

cretione mortali: omnia sentiēns & omnia mouens.

Solidum id existimandum ē: cui nihil decedere possit.

Perfectum id existimandū ē: cui nihil possit accedere.

Chaos ē rudis inordinateq; materię confusa congeries. Nec audiēdi sunt poetę: Qui aiūt

Chaos in principio fuisse. i. cōfusionem rerum atq; elementorum: postea uero deum diremisisse omnem illam congeriē: singulisq; rebus ex confuso aceruo separatis in ordinēq; descriptis instruxisse mundū pariter & ornasse: oīa .n. deus fecit ex nihilo.

Tales milesius: qui unus e septem sapientibus fuit qui primus omnium quęsisse de causis naturalibus traditur: Aquā eē dixit: aq̄ nata sint omnia.

Deum autem esse mentem qui ex qua cuncta formauerit. Ita materiam omnium rerum posuit in humore: principium & causam nascendi posuit ī deo

Sibyllę sūt omnes fœmine uates euersibus nuncupatę: Vel

ab unius

ab unius delphidis nomine :
uel a consiliis deorum enunti-
andis σιονς enim deos : non
θεουσ & consiliū non βουλην
sed βουλια vappellabant eoli
co genere sermonis . Itaq;
Sybillam dictam esse quasi

θεοβουλην Fortis uir ille solo
debeat iudicari : qui tēperans
est : & moderatus ē & iustus.
Citheron boetiæ mons thebis
uicinus ubi liber pater natus
ē : ubi etiam orpheus primus
sacra liberi celebrauit : q̄ mōs
quum frequēter citharę cantu
personaret Citheron appella-
tus ē : Ea sacra etiam nunc or-
phica nominantur : in quibus
ipse postea captus & dilacera-
tus est.

Anthropos ανθρωπος homo
a grecis appellatur q̄ sursum
spectet : Vnde & ouid. Inquit :
os homini sublime dedit : cæ-
lumq; uidere iussit : & erectos
ad sidera tollere uultus.

Diabolum διαβολον greci ap-
pellant nos criminatorem uo-
camus. q̄ crimina in que ipse
illicit ad deum deferat Est at

malorum spirituum princeps.
Materia est ex qua fit aliquid.
Iumenta dicta sunt magnarū
uirium animalia a iuuando :
q̄ in excolenda terra Iuuarēt.
Homo nuncupatus ē q̄ sit fa-
ctus ex humo deus. n. homi-
nē figurauit ex limo terre ad
imaginis suę formam : que ni-
hil potest esse perfectius. Ne-
mo autem potest iure dici ho-
mo : nisi qui sapiens est.

Parcas tres esse uoluerunt : hic
illud ē : Cloto colum baiulat
lachesis trahit Atropos occat.
Vna. n. uitam hominibus or-
ditur : Altera contexit. Tertia
rumpit ac finit Incipimus. n.
quū nascimur. & sumus quū
nascimur : & sumus quum ui-
uimus & desinimus quum in-
terimus . Omnia namq; tribo
temporibus contineri necesse
est preterito : præsentis : futuro
Preteriti est origo : presentis
substantia. Futuri dissolutio :
quæ omnia in singulis homi-
nibus apparent :

Paradisum. i. hortum fœcūdis-
simū & amœnissimum i par-

tibus orientis omni genere li-
gni arborumq; deus cōseuit:
ut ex earum uariis fructibus
alleretur homo ex li'no gene-
ratus: experiq; omnium labo-
rum deo patri summa deuo-
tione seruiret.

Dæmonas grammatici dictos
aiunt peritos ac rerum scios:
hos autem putant deos esse:
Duo uero genera Dæmonū
facta sunt. Vnum cæleste: al-
terum terrenum: hi sunt imū-
di spiritus: malorum quæ ge-
runtur autores: quorum Dia-
bolus est princeps: cui ab ini-
tio deus dederat terrę potesta-
tem. Ipsi autem spiritus cōta-
minari & perditū per omnem
terram uagantur: & solatium
perditionis suæ perdendis ho-
minibus operamur. Itaq; om-
nia insidiis fraudibus horrori-
bus complent adherent enim
singulis hominibus & omnes
hostiatim domos occupant:
ac sibi Geniorum nomen assu-
munt. Sic enim latino sermo-
ne Demonas interpretantur.

hos in suis penetralibus con-
secrant & uenerantur quasi ter-
restres deos: & quasi depulso-
res malorum quæ ipsi faciunt
& irrogant. Qui quoniā sūt
spiritus tenues & incompre-
hensibiles insinuant se corpo-
ribus hominum: & oculte in-
uisceribus operti ualitudinem
uitiāt: morbos citant somniis
animos terrent. mentes furo-
ribus quatiunt: ut homines his
malis cogant ad eorū auxilia
decurrere. Nocent illi quidē
sed his a quibus timentur: quos
manus dei potens & excelsa
non protegit: qui pphani sūt
a sacramento ueritatis: Iustos
autem: idest cultores dei me-
tuunt cuius nomine adiurati
de corporibus excedunt: quo-
rum uerbis tāq; flagris uerbe-
rati: non modo esse se confitē-
tur: sed etiam nomia sua edūt
illa: quę in tēplis adorantur.
Simulacra a simulatione .i. a
fallacia dicta sunt.

Philosophia est: ut nomen in-
dicat studium sapientiæ.

Phūs. i. quęsitor sapientię.

Scientia certi est: cuius est scire proprium.

Opinatio incerti: id enim opinatur quisq; quod nescit.

Humanitas plane uocatur miseratiōis affectus: quia humanitatis officium est necessitati hominis piculo subuenire.

Fortuna est accidentiū rerū subitus atq; inopinatus euētus.

Vulgus & imperiti fortunā putant esse: quę tribuit hominibus bona & mala. Nā simulacrū eius cū copia & gubernaculo fingunt: tanq̄ hęc & opes tribuat: & humanarum rerum regimen obtineat: cui opinioni & Virgilius assensit: qui fortunam omnipotentem uocat. & historicus qui ait: Sed profecto fortuna in omni re dominatur.

Deus: pater ideo appellāndus ē: quia nos creauit: nobis etiā multa & magna largitur. Dominus ideo: quia regit: castigandiq; & puniendi habet maximam potestatem.

Immortalitas est regni cęlestis hereditas. i. summum bonū.

Sermo ē spiritus cum uoce aliquid significante prolatus: Logos & sermonem significat & rationem.

Iesus inter homines noīnatur: Nam Christus: non proprium nomen est nuncupatio potestatis & regni: Vnde ab unctiōe nominatus est christus Iesus autem latine dicitur saluator: quia cunctis gentibus salutifer uenit.

Emanuel significat nobiscum deus. s. quia illo per uirginem nato: confiteri homines oportebat deum secum esse. i. ī terra & in carne mortali. Id autē nomen propheta Isaias protulit dicens: ecce uirgo concipiet in utero: & pariet filium: & uocabitur nomē eius Emanuel. Ticionem uulgo appellant extractum foco torrem semiuustum & extinctum.

Testamentum iccirco Moyse & iidem ipsi prophete uocant legem quę iudeis data erat:

quia nisi testator mortuus fue-
rit: nec confirmari testamentū
potest: nec sciri quid in eo scri-
ptum sit: quia clausum obfi-
gnatū est. Itaq; nisi Christus
mortem suscepisset: a patre te-
stamentum. i. reuelari & intel-
ligi misterium dei nō potuis-
set. Verum scriptura omnis
in duo testamenta diuisa est.
Illud quod aduentum domi-
ni passiōemq; antecessit. i. lex
& prophetę uetus dicitur. Ea
uero quę post resurrectionē
eius scripta sunt. Nouum te-
stamentū noiatur. Iudei uete-
ri utuntur: Nos nouo: sed ta-
men diuersa nō sunt: quia no-
uum ueteris adimpletio est:
& utroq; idem testator ē chri-
stus: qui pro nobis mortem
suscepit: Nos heredes æterni
regni fecit: abdicato & exhere-
dato populo iudeorum.

Religio nomen accepit a reli-
gando: quia hoc uinculo pie-
tatis obstricti deo & religati
sumus. Nō autem ut Cicero
interpretatus est ab religēdo
ut scribit in libro de. n. d. Re-

ligio ueri cultus est.

Superstitio falsi: Superstitiosi
enim uocantur aut hi: qui su-
perstitem memoriam defun-
ctorum colunt: aut qui paren-
tibus suis superstitibus cole-
bant imagines eorum domi-
tanq; deos penates. Nam qui
nouos sibi ritus assumebant:
ut in deorum uicem mortuos
honorarent: quos ex hoibus in
celum receptos putabāt: hos
superstitiosos uocabāt. Eos ue-
ro q; publicos & antiquos deos
colerēt religiosos noiabant.
Vnde Virgilius. Vana supersti-
tio ueterū q; ignara deorum.
Superstitiosi qui multos ac
falsos deos colunt.

Religiosi qui uni & uero deo
supplicant.

Sapientia ē intelligentia uel ad
bonum rectumq; faciēdum:
Vel abstinētia delictorum fa-
ctorumq; improborum.

Stultus est qui: quid sit bonū
ac iustum non scit: & ideo
semper peccat.

Patiētia est malorum quę aut
feruntur aut accidūt cū equa

nimitate perlatio: Est autem
magna & præcipua uirtus Pa
tientia. hæc. n. perturbatum
animum ac fluctuantem ad
tranquillitatem suã reuocat:
hæc mitigat hæc hoïem sibi
reddit qua quidẽ stulti carẽt.
Virtus est iram cohibere: cupi
ditatem compescere: libidinẽ
refrenare idest. n. uitiũ fugere.
Letitia est insolenter se offerẽs
gaudium.
Cupiditas est perseuerans ac
perpetua uoluntas.
Frugalitas est abstinentia qui
dem uoluptatum.
Liberalis is ẽ: qui cibum & be
nemeritis: & quum oportet:
& quãtum satis est: largitur.
Prodigus is est: qui & non me
ritis: & quum opus nõ ẽ: & si
ne respectu rei familiaris ef
fundat.
Cogitatio nihil aliud ẽ quam
mentis agitatio.
Bonus uir ẽ qui proicit quibus
possit: noceat nemini.
Furias tres esse poetę dixere: q̃
mentes hominum exagitant:
propter tres affectus: qui ho

mines in oĩa facinora præcipi
tes agant. Ira enim ultionem
desiderat. Cupiditas opes. li
bido uoluptates.
Sanus. iustus pfectus ille hõ ẽ:
q̃ ad alienã foelicitatem nõ at
tolat oculos: opes nõ admire
tur. alienã mulierẽ sancte ui
deat. nihil oĩno appetat. nõ cõ
cupiscat aliena nõ inuideat ul
li. nõ fastidiat quẽq̃. sit humi
lis misericors. beneficus. mi
tis. humanus. pax in animo
eius perpetua uersetur.
Sacrificiũ est laus & hymnus.
Sapiẽtia q̃ soli homini data ẽ:
nihil aliud est q̃ dei noticia.
Mens & anima nõ idẽ est. Ali
ud ẽ. n. quod uiuimus: aliud
quod cogitamus. nã dormiẽ
tium mēs: non aĩa sopitur. &
ĩ furiosis mēs extinguitur aĩa
mãet. & ideo nõ exãimes: sed
dementes uocãtur. Mēs ergo
.i. itelligẽtia uel augetur. uel
minuitur pro etate. Anima ĩ
statu suo semper est.
Corpus uas est aĩę: uel recepta
culũ. ita nec aĩa ps est corpis.
Hidaspes qui fuit medorũ rex

antiquissimus: a quo amnis
quoque nomen accepit: qui nunc
hidaspes dicitur sub interpre-
tatione uaticinantis pueri ad
memoriam posteris tradidit
sublatum iri ex orbe imperi-
tum nomenque romanum: quod
multo ante prefatus est: quae illa
troiana gens conderetur.

Ira commotio mentis est ac per-
turbatio siquidem cum in ani-
mum cuiusque incidit uelut se-
ua tempestas tantos excitat flu-
ctus: ut statum mentis immu-
tet: ardeant oculi, os tremat,
lingua titubet dentes concre-
pent: alterius uultum macu-
let: nunc suffusus rubor, nunc
pallor albescens.

Ira est: inquit Seneca: cupidi-
tas ulciscendae iniuriae. Alii: ut
ait Possidonius: Cupiditas pu-
niendi eius a quo te iniuriam pu-
tes laesum. Quidam ita diffi-
nierunt. Ira est incitatio animi
ad nocendum ei: qui aut no-
cuit: aut nocere uoluit. Cice-
ro autem ait. ira est libido ulci-
scendi. ira item est motus animi
ad coercenda peccata insurgentis.

Mors est dissolutio naturae.

Caput dictum est: quod hinc capiant
initium sensus ac nerui: in eo
n. est regimen totius animantis.
quod Varro ad Ciceronem scribit.
Frontem nominatam Varro exi-
stimauit ab oculorum conca-
uis foraminibus:

Aures ab audio uelut audes per
imutationem litterae sunt nominatae:

Oculos dictos esse Varroni pla-
cet: quoniam eos deus ciliarum
tegminibus occultuit ut muni-
tiores essent ab iniuria.

Palpebrae quibus mobilitas in-
est a palpitatione dictae sunt: pi-
lis in ordine stantibus uellatae
septum oculis decetissimum
praebent.

Acies est membrana illa perlucens.
pupillas nuncupamus scintil-
las luminum media parte con-
clusas: in quibus puris ac subti-
libus cernendi sensus ac ratio
continetur.

Ginguae a gignendis dentibus
nominantur.

Mentum deductum est clementer
a genis. & ita inferius con-
clusum: ut acumen eius extre-

mum signare uideatur leniter
impressa diuisio.

Pollex digitus a ceteris separa-
tus nomen accepit: q̄ ui & po-
testate inter ceteros polleat.

Nares dictæ: quia per eas uel
odor uel spūs nare nō d̄sinit.

Vir nominatus est q̄ maior in
eo uis est: q̄ in fœmina,

Virtus a uiro nomen accepit.

Mulier: ut Varro interpretatur
a mollicie est dicta mutata &
detracta littera uelut molier.

Mens uel animus nuncupatur
sensus ille uiuus atq; celestis:
qui quidem tantę mobilitatis
est: ut ne tū quidem quum so-
pitus est conquiescat: tante ce-
leritatis: ut uno temporis pun-
cto cœlum omne collustret.
si uelit maria peruolet: terras
& urbes peragret.

Harmoniã musici uocāt inten-
tionē: concentumq; neruorū ī
ītegras modos sine ulla offen-
sione consonantium.

Impressum Venetiis per Ber-
nardinum Benalium.

Gran del
rio

B

Saj ant' del
Castilla

